

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Štev. 12 30. marca 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelk »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borčec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Še naprej izpolnjujmo
naše poslanstvo
str. 3

Kadar so borci in
mladina skupaj
str. 6

Pogovor z akademsko
slikarko Alenko
Gerlovič. Zelo rada
prehitevam dogodke
str. 7

Trinajstega januarja
leta 1945 nad Ložem
str. 8

Trinajst mesecev v
ustaškem peklu
str. 17

SREČNO POT, KURIRČKOVA POŠTA 1978!

Svoje poslanstvo bomo izpolnili tudi, če bomo neprestano vzgajali nove generacije tako, da bodo spoštovale vse napredno, kar je doslej ustvaril človek. Zlasti pa, da bodo spoštovale veliko dobo NOB. Ne zato, da bi nas vsi mladi ljudje častili, ampak zato, da se bodo delovni ljudje, da se bo vsak delovni človek, da se bo ves narod zmeraj, v vsakem zgodovinskem trenutku in v polni meri zavedal svoje moči in svoje sposobnosti, da je nepremagljiv, če je hraber in odločen, kadar mu je braniti svojo svobodo, svoj družbeni napredek in svojo srečno prihodnost.

Iz govora Janeza Vipotnika, novega predsednika ZZB NOV Slovenije
Zapis s 5. skupščine ZZB NOV Slovenije objavljamo na 3. 4. in 5. strani

Leto je naokrog in KURIRČKOVA POŠTA 1978 je petindvajsetega marca letos krenila na pot, dolgo več kot pet tisoč kilometrov... Gre za eno izmed najbolj množičnih in vsebinsko najbolj dragocenih pionirskih akcij, ki v organizaciji zveze prijateljev mladine Slovenije ne le ohranjajo in razvijajo večna sporočila in resnične ljudske vrednote našega narodnoosvobodilnega boja, marveč jih dalje bogate s prepletanjem vsega, kar naša revolucija vsak dan ponovno ustvarja.

Naj omenimo samo začetke glavnih prog letošnje kurirčkove pošte, ki bo potekala preko vseh šestdeset občin, in njihova gesla: »Primorska-priključitev« je geslo proge P, ki je krenila iz Vogerskega pri Novi Gorici, proga G, ki se je na pot podala iz Davče, ima geslo »Porezen-Pokljuka«, Trebelno pri Trebnjem je bilo gostitelj začetka proge TV z geslom »Pionir-partizan«, proga K, ki se je začela v Zalcu, je stekla pod geslom »Komunist-kongres« in tu je še proga Š z geslom »Štajerska-Sarh« in z začetkom v Slovenskih Konjicah.

Prav zaradi obeležja družbene širine, ki je značilnost kurirčkove pošte, v njej sodelujejo vsi družbeni dejavniki (eno najbolj uglednih mest je prav gotovo zapisano borčevski organizaciji in njenim članom!), ki so zainteresirani za socialistično vzgojo otrok. Čutiti pa je vse večji poudarek na vključevanju predstavnikov teritorialnih enot, jugoslovanske ljudske armade in rezervnih vojaških starešin, o čemer govori vrsta konkretnih akcij s tematiko priprav na splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito – nikakor pa ni in ne bo zanemarljiva osnovna želja organizatorjev, da bi kurirčkova pošta vendarle ostala predvsem akcija naših najmlajših.

S posebno pozornostjo bodo pionirji – kurirji, tako so obljubili, čuvali v svojih torbicah čestitko tovarišu Titu za njegov šestinosemdeseti rojstni dan. Kako bi sploh lahko bilo drugače! Njegove besede »biti pionir – pomeni veliko«, so globoko v srcih in zavesti vseh pionirjem širom po Jugoslaviji, in jih spremljajo kot osnovno vodilo v njihovi nadaljnji aktivnosti. Člani pionirske organizacije dobro vedo, da ime pionir simbolizira najlepše lastnosti borcev in pionirjev v narodnoosvobodilnem boju...

In zato: kadar pot, na kakršno je krenila KURIRČKOVA POŠTA 1978, prehodi okrog sto-petdeset tisoč pionirjev, je to velika stvar.

Tako vzgajamo in se vzgajajo mlade generacije na pridobitvah našega narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije v najlepšem pomenu te besede. Revolucionarne tradicije pa, če želimo živeti mirno, srečno in bogato, morajo pripadati tistim, ki prihajajo... In tu opravlja kurirčkova pošta veliko delo. Tega ne gre nikoli pozabiti!

Milena Štrajnar

Življenje pa teče po starem

Bomo ob nedeljskih izletih pripovedovali svojim otrokom: »Poglej, sine, tu so nekoč živeli brkinski kmetje!«?

V začetku februarja je bilo opaziti v časopisih vest o veliki povodnji, ki jo je povzročila reka Reka v Brkinih... Ob tem imenu se vedno zamislim in v mislih prehodim obdobje od narodnoosvobodilnega boja (v katerem so brkinski ljudje dali in žrtvovali vse, kar so mogli!), pa vse do današnjega trenutka.

Kar prav bo, če za začetek tega skromnega razmišljanja opozorimo na kmetov vsakdan in njegovo življenje, ki je vse prej kot lahko, rožnato. Življenje kmeta je, milo povedano, precej drugačno od predstave, ki jo ponujamo. Do kdaj bo zmozel vse te napore, ta naš brkinski kmet? In da ob vsem trudu ne vidi niti poročila za boljši jutrišnji dan... Daleč je to od plačila po delu, o katerem toliko govorimo!

Mislim, da bo treba odpraviti marsikaj v tem našem odnosu do (brkinskega!) kmeta. Na prvem mestu je prav gotovo odkup pridelkov, saj ga nekje sploh ne poznajo ali pa je tako majhen, da se o njem sploh ne splača govoriti. Eno izmed kmetovih nezadovoljstev so tudi ceste, saj le-te v pravem pomenu te besede sploh ne poznajo. Kmetje so se naveličali nenehnih obljub o asfaltiranih cestah! To se delno uresniči le poleti, ko pridejo na slemenske ceste mladinske delovne brigade. Mladi sočustvujejo s kmetom, mu skušajo pomagati in mu v poletnih mesecih tudi pomagajo. In potem? Potem življenje teče spet po starem. Da ne govorim, kako boleče so za brkinske gospodarje odločitve otrok, da gredo v mesta iskat boljšega, lažjega kruha. Razumeti jih je treba, mlade ljudi, saj jim ni lahko.

Nanizal sem le nekaj perečih vprašanj, o katerih bi lahko vendarle že nehali samo govoriti. Potrebna je konkretna akcija, na primer načrtnejši odkup pridelkov, večja zavzetost pri gradnji cest. Le tako bi lahko preprečili propad brkinskih kmetij. So borci pozabili, da so prav v teh vaseh dobili zavetje, se zdravili v partizanskih bolnišnicah. So Brkini res pozabljeni? Če bo šlo tako naprej, bodo na brkinskih kmetijah ostali samo stari ljudje. Ne vem, komu bodo rabile čez deset let zgrajene ceste. Mar zato, da bomo ob nedeljskih izletih pripovedovali svojim otrokom: »Poglej, sine, tu so nekoč živeli brkinski kmetje!«. ... in pri tem opazovali »čudovite« podrtije, ki so nekoč živele polnejše življenje kot marsikje drugod, ter tam na koncih vasi osamljene spomenike – spomine na narodnoosvobodilni boj in neuklonljive, svobodoljubne ljudi na tem prelepem koščku naše dežele.

Spomenik narodnoosvobodilnemu boju na Kozjanah

Foto: STANE KOMAN

V Šmagunju ...danes

Foto: GORAZD MASLO

Upajmo, da tega ne bodo (ne bomo) dopustili. Zakaj sem to napisal? Morda za vse tiste, ki ne vedo, kako je v Brkinah ali pa preprosto zaradi tega, ker hočem pokazati starejšim, da smo tudi mi mladi kritičnega duha in trezne pameti.

ZORAN IVANČIČ
Kosovelova 38
p. Izola

Čez Trnovo v Gorico

V smehu sem dejal: »Seveda ne! Le, da bi danes temu pripisali še ribello (upornik)!«

Bilo je konec aprila 1945, na pragu svobode. Poklicali so me k telefonu. Telefoniral mi je Ivan Puntar-Gubec in naročil: »Tako predaj vse posle politkomisarju Pavletu in svojemu namestniku Jakobu Sedeju ter se v jutranjih urah javi v Dolenji Trebuši na točki 10.«

Predal sem posle in hajd na pot. Z menoj je bil kurir France, doma iz Idrije. Deževalo je vso noč in vsa mokra sva zjutraj prispela na dogovorjeno mesto. Povedali so mi, da sem dodeljen novi enoti OZN. Prosil sem, da bi vzeli tudi kurirja Franceta, ki je bil mehanik in šofer, a se je moral vrniti v Novake.

Bilo nas je več. Krenili smo iz Dolenje Trebuše proti Lokvam in čez Trnovo v Gorico. Z nami so bili tudi vezisti z radijsko postajo in angleška misija. Ko smo prišli na Trnovo, dobro se še spominjam, smo razločno slišali odmeve srditih bojov za Trst in Gorico.

V Gorico smo prispeli ponoči in do skrajnosti izmučeni. Popadali smo kar po klopih v hotelu »Tri krone« in v trenutku zaspali. Zdelo se mi je, da sem komaj zaprl oči, ko je nekdo zakričal: »V Gorico nismo prišli spat... Hitro vzemite orožje in strelivo!« Klical nas je Mirko Zlatnar. V teku smo šli na pomoč Prešernovi brigadi v Podgoro. Sovražnik se je hotel za vsako ceno prebiti čez most na drugo stran Soče, da bi se izmuznil na Koroško. Položaje smo zavzeli v obliki podkve in morala se je hitro dvignila. Boj je divjal precej časa, a ne zaman. Sovražnika smo ukrotili. Imel je veliko mrtvih, veliko smo jih ujeli, veliko se jih je predalo, posebno domobrancev, in med slednjimi sem opazil znanca.

V tem boju je padlo tudi precej naših fantov.

Drugi dan so me postavili za upravnika zaporov v Gorici, v katerih sem bil zaprt od 6. junija do 6. septembra leta 1941 in to v celici št. 12. Znanca, ki smo ga zajeli pri podgorskem mostu, sem zaprl v celico, v kateri sem bil zaprt pred štirimi leti, skupaj s sotrpini, med katerimi je bil znani revolucionar Jože Srebrnič iz Solkana. Dobil sem tudi zaporniško knjigo, v kateri je bilo zapisano: »Kramar Antonio Fu Michele é un vero socialista, si accompagna con i comunisti.«

Tovariši, ki so bili poleg mene, so se nasmejali čudni okoliščini. »Saj se niso nič zmotili,« se je oglasil eden izmed njih. V smehu sem dejal: »Seveda ne! Le, da bi danes temu pripisali še ribello (upornik)!«

ANTON KRAMAR-ZVONE
Kosovelova 7
p. Tolmin

Rekli smo ji naša Katja

Odmev na »Bila je z nami, naša Katja«, 10. številka TV-15

Tovarišica Marjanca Šemetova, avtorica zapisa o Katji Rupena, ki ste ga objavili med »utrinki in odmevi«, je bila učiteljica na slovenski partizanski šoli v vasi Podpleče pri Cerknem. Pred nekaj leti sem brala njene spomine na to šolo, prav tako objavljene v TV-15. Prav prijetno mi je bilo, ko sem v včerajšnji številki našega časnika prebrala prispevek o Zori Rupena-Katji.

Zora Rupena-Katja je bila prva sekretarka pokrajinskega odbora SPZZ za Primorsko in sicer od 7. julija 1943 do 6. aprila leta 1944. Poznala sem jo zato, ker sva zelo veliko sodelovali. Bila sem sekretarka okrožnega odbora SPZZ za idrijsko okrožje. Letos poteka petintrideset let, kar je bila na Primorskem ustanovljena organizacija SPZZ! Vsi, ki smo tovarišico Katjo poznali in z njo sodelovali, imamo nanjo najlepše spomine. Rekli smo ji naša Katja!

Dovolite, da povem: v soglasju in s sodelovanjem tovarišice Mare Rupena in tovariša Bogdana Osolnika zbiramo spomine, dokumente, slikovno gradivo – skratka vse, kar prikazuje Katjino delovanje med narodnoosvobodilnim bojem. V goriškem muzeju bomo v oddelku narodnoosvobodilnega boja uredili vitrino, kjer bo predstavljena Zora Rupena-Katja, aktivistka OF, borka in komunistka.

Če kdo hrani kakršenkoli spomin na tovarišico Katjo, naj to prosim, sporoči.

MARIJA PRIMOŽIČ-MILICA
Trubarjeva 2
p. Nova Gorica

Kaj z veliko in kaj z malo začetnico

Ko prebiram zadnjo, 10. številko našega glašila, sem prav nejevoljen zaradi lektorske malomarnosti ali pa nedoslednosti, ali kako naj že imenujem – pri vsakem avtorju so drugače pisana lastna imena partizanskih enot – eni z veliko, drugi z majhno začetnico. Kar pogledajte – na str. 13 je pisano »loški odred« z malo, Briško-beneški odred z veliko, kobariško vojno področje spet z malo, pa soški odred spet z malo, v pogovoru s Josipom Logarjem-Božom je Škofjeloška četa z veliko začetnico in tako naprej...

Ze nekajkrat sem posredoval pri vas, da je pisati lastna imena vseh partizanskih enot z **veliko** začetnico, za kar imam tudi pismeno pritrditev Komisije za pravopis SAZU, ki jo je izdala na mojo vlogo, in ki preklicuje povsem neutemeljena določila Slovenskega pravopisa 1962. Tudi osnutek novega slovenskega pravopisa, ki prihaja po kosih v javno razpravo, ima takšno določilo in je konec zablodi, da je pisati, na primer, pohorski bataljon z malo začetnico.

Ne vem pa, kako je prišlo do tega – prav gotovo pa ne zavestno, da je popolnoma prav napisano na str. 14 v spodnjem sestavku – Iz koroškega bataljona – kajti to je bil eden od koroških bataljonov, ki so se bojevali v sestavi koroških odredov – spet z malo začetnico! Če pa bi šlo za, na primer, Vzhodno-koroški odred, je pa velika začetnica!

Lepo prosim – človeka zares moti tole mešanje in napačno in zmedeno tolmačenje, kaj je lastno ime in kaj ni in kdaj je pisati z veliko in kdaj z malo začetnico. Nekateri balci smo pa le vsaj malo občutljivi za pravilno pisavo naše materinščine in za doslednost. Če kdo dela z vnemo in voljo in zbrano, mu tudi lektorsko delo ni težko. Mar ne?

MILAN GUČEK
Ankaran
p. Ankaran

Peta skupščina ZZB NOV Slovenije

Še naprej izpolnjujmo naše poslanstvo

V veliki dvorani slovenske skupščine je bila v petek, 24. 3. 1978 peta skupščina Zveze združenj borcev NOV Slovenije. Na skupščini je bilo podano poročilo o delu zveze v času med četrto in peto skupščino. Izvedene so bile tudi volitve. Pozdravni govor je imel tovariš Janko Rudolf, predsednik ZZB NOV Slovenije. Zbrane borce je pozdravil tudi general Kosta Nadj, predsednik ZZB NOV Jugoslavije. Poleg številnih delegatov, ki so sodelovali v razpravi, je spregovoril tudi tovariš Janez Vipotnik, ki je bil izvoljen za novega predsednika ZZB NOV Slovenije.

Naj poudarimo, da je potekala peta skupščina Zveze združenj borcev Slovenije v izredno delovnem vzdušju.

Po tem, ko je delovno predsedstvo zasledilo svoje prostore, je borcem, delegatom in gostom spregovoril dosedanj dolgoletni predsednik ZZB NOV Slovenije, Janko Rudolf. Uvodoma je prisotne spomnil, da mineva 25. leto, odkar je umrl tovariš Boris Kidrič. Z nekaj kratkimi utrinki je osvetlil Kidričev lik borca in revolucionarja. Nato se je spomnil tovarišev, članov republiškega odbora ZZB NOV in vseh borcev, ki so preminili v pretekli mandatni dobi. Zbrani so njihov spomin počastili z enominutnim molkom.

V razpravi je nato tovariš Rudolf govoril o nekaterih vprašanjih, ki so bila v minulem obdobju značilna za delo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

»To je bilo obdobje, ko je zveza borcev kot družbenopolitična organizacija dobila z ustavo in drugimi političnimi dokumenti opredeljen položaj v naši samoupravni socialistični družbi«, je dejal tovariš Rudolf. Borci so se vključili v delo socialistične zveze delovnega ljudstva. Borci so bili zastopani v skupni delegaciji SZDL, preko te pa v delegatskih skupščinah družbenopolitičnih skupnosti. »Ob tem za zvezo borcev lahko ugotovimo, da je v skladu s svojimi možnostmi uspešno delovala, saj se je prav v obdobju preteklega mandata uveljavila kot pomembna družbenopolitična sila, ki je bila po splošni oceni dokaj primerno vpeta v vse sodobne tokove družbenega življenja in dogajanja«.

Tovariš Rudolf je nadaljeval, da je zlasti pomembno dejstvo, da je zveza borcev vztrajala na revolucionarnih stališčih tudi v kriznih obdobjih naše socialistične graditve, da so borci vztrajali tudi takrat, ko so jih pojmovali kot »romantične volontariste«. »Danes lahko z zadovoljstvom ugotovimo, da je tudi zveza borcev dala svoj pomemben prispevek v boju proti vsem tistim silam, ki so bile poražene na 21. seji predsedstva ZKJ, kakor tudi na 29. seji CK ZKS.«

Zaključila se je mandatna doba, ki se je začela prav po porazu različnih protisocialističnih sil in po znanih ustavnih amandmajih. Nova ustava in zakon o združenem delu sta prav gotovo zgodovinska rezultata v našem boju za samoupravni socializem in sta najpomembnejša dokumenta, ki bosta daljši čas vplivala na naš družbeni razvoj. Delegatska organiziranost že danes kaže pozitivne dosežke, začeni pri krajevni skupnosti. Zveza borcev je zasidrana med ljudstvom in ima zavoljo naprednih stališč do mednarodnih vprašanj tudi pomembno vlogo v različnih mednarodnih organizacijah bivših borcev.

V nadaljevanju razčlenitve dela borcev v minuli mandatni dobi je tovariš Rudolf dejal, da vse vendarle ni teklo gladko in brez težav, saj je tudi v organizaciji Zveze borcev nenehno teklen proces politične diferenciacije, in razjasnjevanja pojmov.

Zopet je bila beseda o podružbljanju revolucionarnega izročila, ki ne more biti izključna domena zveze borcev ampak naloga celotne družbe, ki se z dosežki revolucije napaja in gradi dalje. Tu je na prvem mestu potrebno omeniti mladino – zlasti najmlajšo, ki je v negovanju tradicij revolucije in NOB izredno zavzeta, za kar gre pohvala zvezi prijateljev mladine, pionirski organizaciji, tabornikom... K podružbljanju pa prispevajo tudi najrazličnejše druge oblike dela z mladimi in za mlade kot je literatura, periodični tisk...

Tovariš Janko Rudolf je omenil tudi skrb za življenjske pogoje borcev. Na tem področju je bilo v zadnjih letih dosti storjenega, saj je bil zgrajen celovit sistem v okviru pokojninsko-invalidskega in zdravstvenega varstva, da bi bili borci čimbolj izenačeni z vsemi drugimi zavaroanci. Osnovni smoter v zakonodaji zagotovljenih pravic borcem pa je v tem, da glede na razvoj družbenega in osebnega standarda zagotovijo tudi borcem poprečno enake pogoje kot drugim. Posebna skrb velja vojnim invalidom. S to posebno skrbjo izražajo delovni ljudje solidarnost in human odnos do udeležencev revolucije, ki zaradi svoje udeležbe v revoluciji ne smejo biti prikrajšani.

Tovariš Rudolf se je v na-

daljevanju dotaknil tudi organizacije in iskanja novih organizacijskih oblik v zvezi borcev: »V pripravah na osmi kongres Zveze združenj borcev Jugoslavije, ki bo moral posodobiti dosedanja statut, smo spremenili republiško organizacijo. Tako republiško skupščino tvorijo delegacije občin; iz te se oblikuje predsedstvo republiškega odbora, izvoljena skupščina pa bo delovala trajno za vse prihodnje mandatno obdobje. To bo pripomoglo k povenenju delovanja vseh organizacij v republiki in bo kar najbolj odpravilo forumski način delovanja, ki je na sedanjih stopnji organiziranosti našega družbenopolitičnega sistema že do kraja nesprejemljiv«.

Zamejci pozdravili skupščino ZZB

Po uvodni razpravi dosejanega predsednika ZZB NOV Slovenije tovariša Janka Rudolfa je zbrane pozdravil v imenu Zveze koroških partizanov Karel Prušnik-Gašper. Zahvalil se je za dobro sodelovanje z Republiškim odborom ZZB NOV Slovenije v minulem obdobju in zaželel borcem, da bi tudi v prihodnje sodelovali s koroškimi partizani tako, kot zadnjih 30 let.

K besedi se je s pozdravnim govorom priglasi tudi predsednik deželne zveze borcev Furlanije in Julijske krajine ANPI tovariš Federico Vincenti. Prenesel je pozdrave italijanskih in slovenskih partizanov ANPI dežele Furlanije in Julijske krajine. Nato pa je omenil

težke trenutke, ki jih ta čas preživlja Italija ter ob tem poudaril, da je ANPI mobilizirala svojo organizacijo, da bi demokracija ne ostala le prazna beseda, da bi ne bila okrnjena ustavna svoboda in, da bi bila republika obvarovana pred različnimi terorističnimi napadi. Prav te dni so Italijani dokazali, da se trdno povezan narod lahko postavi v bran terorizmu pa tudi politični in moralni krizi ter gospodarskim težavam. Vincenti je slovenskim borcem zaželel vse dobro v prihodnosti, obenem pa dejal, da italijanski borci našim izkazujejo občudovanje, ker so jim slednji dali vzor pri graditvi boljše družbe na temeljih soodločanja delavcev v samoupravljanju.

Razprava je bila konstruktivna

Po tem, ko je predstavnik ANPI naslovil besede obudovanja tovarišu Titu, je sledilo poročilo verifikacijske komisije. Ta je ugotovila sklepčnost zbranih borcev, kar je pomenilo, da lahko veljavno glasujejo. Poročilo je sledila razprava.

Dvaindvajset razpravljalcev je ocenjevalo različna področja borčevske dejavnosti, osvetljevalo dobro opravljeno delo v minuli mandatni dobi pa tudi slabosti in nedorečenosti, ki jih bo potrebno v prihodnje reševati. Tako je tekla beseda o potrebi po enotnejši ureditvi in povezanosti muzejev revolucije in oddelkov muzejev, ki hranijo dokumente in pričevanja iz NOB, o pomembnosti sprejemanja družbenih dogovorov,

o skrbi in negovanju revolucionarne preteklosti v smeri podružbljanja, o sodelovanju organizacije zveze rezervnih starešin z borčevsko organizacijo. Beseda je bila tudi o domicilih, dejavnosti preko 100 domicilnih odborov enot NOV in POS ter aktivistov OF. Domicilni odbori so v preteklih letih poleg manifestativnih dejavnosti vestno zbirali zgodovinsko gradivo, vendar pa niso bili vsi enako zagnani in uspešni. Zanimiv je bil tudi podatek o zbiranju umetniške zapuščine iz obdobja NOB, kjer je bilo zbranih več kot 7000 partizanskih pesmi (delo dr. Paternuja s filozofske fakultete v Ljubljani).

Nekateri razpravljalci so podali kratke orise dela borčevskih organizacij s posameznih območij Slovenije in opozorili na nekatera nerešena vprašanja, ki terjajo čimprejnejšo ureditve. Tovariš Prušnik je tako opozoril na problem kmetov-borcev, ki pravzaprav nimajo možnosti za urejanje stanovanjskih razmer, saj je znano, da pridejo dosti lažje do posojil za ureditev gospodarskih poslopij kot pa do stanovanj. Socialna in zdravstvena varnost borcev je bila dobro ocenjena vendar s pripombo, da se borčevska populacija stara in je v njihovih vrstah vse večja obolevnost, s tem pa se pojavljajo tudi novi problemi.

Nekateri razpravljalci so imeli pripombe na nekatere domicilne odbore, ki se še vedno niso resno lotili zbiranja zgodovinskega gradiva, a obenem pritiskajo na avtorje, ki naj bi določeno obdobje NOB literarno obdelali. Nekateri avtorji so pri pisanju

nekolikanih površni. Ponatis revolucionarne literature, oziroma zgodovinskih zapisov o obdobju NOB, je slab, kar bo, kot je bilo rečeno v razpravi, kar v najkrajšem času treba nadoknaditi. Ob vprašanju literature in pisanja se je postavilo tudi vprašanje dovoljnjše stimulacije avtorjev za tako delo.

Spomenikom revoluciji in NOB tudi ne priznaša zob časa, tako, da je ena bodočih resnih nalog družbe spomeniško zavarovanje teh pomnikov – njihova konzervacija in restavracija. Posebne omembe vredna je 30-letnica izhajanja revije Borec, ki bo ob tem jubileju izdala spominsko bibliografsko izdajo vseh tridesetih letnikov.

Skratka, v razpravi ni bilo izpuščeno prav nobeno področje dela borčevske organizacije. Zbranim je spregovoril še general Kosta Nadj, predsednik ZZB NOVJ, ki je izrazil zadovoljstvo, da lahko prisostvuje slovenski borčevski skupščini. Dejal je, da lahko po ocenah poteka skupščine in po ocenah drugih skupščin, na katerih je bil v zadnjem času prisoten, zaključiti, da so borci NOB resnično sredi dogajanja. »V razpravi na tej konferenci ste pokazali, da v obdelavi in reševanju interesov konkretnega trenutka in konkretne sredine istočasno mislite tudi na dolgoročni program, v smislu naše družbene izkušnje, ki se razvija v smeri Titovih, komunističnih programskih vizij«, je dejal general Nadj. Na koncu je še dejal, da je za borce nujno značilno, da so povsod primer, saj lahko le z lastnim primerom pokažejo mladim, kako se bori in dela.

Volitve

Volitve so za čas nove mandatne dobe prinesle spremembo – menjavo vodstva borčevske organizacije Slovenije. Tako je bil za predsednika ZZB NOV Slovenije izvoljen **Janez Vipotnik**, za podpredsednika: **Stane Markič**, **Dragica Rome** in **Stane Repar** in za tajnika **Marjan Lenarčič**. V članstvo republiškega odbora je bilo izvoljenih še 28 tovarišic in tovarišev, v delegacijo RO ZZB NOV Slovenije za zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije 15 članov, za delegata v zvezni nadzorni odbor Adolf Arigler in za delegate 8. kongresa ZZB NOV Jugoslavije 42 članov.

Prav na koncu se je v svojem imenu in imenu izvoljenih delegatov zahvalil za novozaupano nalogo tovariš Janez Vipotnik. »Želimo in hočemo, da bo ZZB tudi naprej po svojih sposobnostih in zmognostih in svojem znanju gradila, utrjevala in razširjala delo naše organizacije«.

S 5. skupščine ZZB NOV Slovenije so poslali borci pozdravno pismo tovarišu Titu.

Jan Kiš

Jan Kiš, član predsedstva pokrajinskega odbora ZZB NOV Vojvodine:

»Borci – z vsem srcem za socialistično revolucijo!«

Vprašali smo tovariša Kiša: kako je borčevska organizacija Vojvodine v preteklem mandatnem obdobju v skupni vrsti organiziranih socialističnih sil prevzemala svoj delež soodgovornosti za socialistični samoupravni razvoj jugoslovanskih narodov in narodnosti?

– Prav danes je v Novem Sadu peta skupščina ZZB NOV Vojvodine, kjer bo podano poročilo o delu pokrajinskega odbora ZZB NOV Vojvodine in njegovih organov od leta 1973 do 1978 ter sprejete smernice tudi za delo v prihodnje.

Zato lahko samo ponovim, da se je borčevska organizacija resnično dokazala kot politična organizacija, ki je sodelovala in bila ustvarjalno prisotna v vseh pomembnih

vprašanjih političnega in družbenega življenja Vojvodine. Čeprav to zveni že kot fraza, je resnica! Borci so sila, na katere se je moč nasloniti v vseh težavah, ki jih srečujemo na poti graditve naše samoupravne socialistične skupnosti. To potrjuje, da se je generacija, ki je sodelovala v narodnoosvobodilni vojski, z vsem srcem že takrat opredelila ne samo za narodnoosvobodilni boj, temveč tudi za socialistično revolucijo.

In: koliko članov šteje borčevska organizacija Vojvodine?

– Mislim, da bo dovolj, če rečem mnogo. Veste, v Vojvodini je bilo narodnoosvobodilno gibanje zelo razvito, posebno v Sremu, ki je bil ves uporniški. To število se je povečalo še s prihodom kolonistov – borcev, predv-

sem iz Bosne, pa tudi iz drugih krajev.

Tako je ZZB NOV Vojvodine v nekaj besedah predstavil Jan Kiš, Slovak po rodu, doma iz Bačkega Petrovca. Njegova vojna pot se je začela v Novem Sadu v prvih dneh vstaje. Bil je vodja divizijske skupine, ko je leta 1942 padel v roke agentov in bil obsojen na dvanajst let zapora. Iz Budimpešte, kjer je bil zaprt, je pobegnil in boj za svobodo nadaljeval v bačkopalanškem partizanskem odredu, bil je tudi politični komisar četrte vojvodinske udarne brigade.

Danes je tovariš Kiš član predsedstva pokrajinskega odbora ZZB NOV Vojvodine in predsednik komisije nekdanjih političnih zapornikov, internirancev in izgnancev.

M. Š.

Šukrija Bjedić

Šukrija Bjedić, podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Bosne in Hercegovine

Rešena življenjska vprašanja so osnova nadaljnjega dela

Borčevska organizacija v Bosni in Hercegovini, je v pogovoru povedal Šukrija Bjedić, se tako kot v drugih republikah vedno manj ukvarja z manjšimi, tako imenovanimi specifično borčevskimi vprašanji, ker je naša skupnost veliko naredila za rešitev materialnih problemov narodnoosvobodilnega boja. Menim, da je najpomembnejše, da imajo borci rešena vsaj materialna in zdravstvena vprašanja in lahko rečem, da je nerešenih stanovanjskih vprašanj še zelo malo. Prav rešitev teh osnovnih življenjskih vprašanj pa je bil predpogoj, da so borci ostali še vedno tako aktivni. Tako imamo danes primere, predvsem v manjših mestih in vaseh, da so borci zelo aktivni in skoraj edini nosilci vseh akcij od elektrifikacije vasi, gradnje cest do dela v družbe-

nopolitičnih organizacijah. Veliko je osnovnih organizacij ZK, kjer so sekretarji nekdanji borci in mislim, da je to slabo. Njihovo delo morajo čimprej prevzeti mladi.

Nadalje je pomembno vključevanje borcev v SZDL, ker so neločljivi del fronte organiziranih socialističnih sil. To bo tudi ena najpomembnejših nalog v prihodnje.

Ob noveli zakona o uveljavljanju posebne dobe, je bilo v Bosni in Hercegovini vloženi okrog devetnajst tisoč zahtevkov. Tako visoko število vsekakor preseneča. Kmalu je bilo ugotovljeno, da je kar polovica zahtevkov neupravičenih in da gre pri nekaterih celo za izsiljevanje. Kljub temu pa je veliko zahtevkov upravičenih, ker je veliko borcev ostalo na kmetijah in v va-

seh in svoje pravice niso uveljavljali, ker v tem niso videli nobene koristi. Ko pa je bila za borce uvedena zdravstvena zaščita, se je število zahtev močno povečalo.

Posebno pa smo zadovoljni z mladimi, je dejal Bjedić. Na njihova ramena prenašamo vedno več odgovornosti za ohranjanje tradicij naše narodnoosvobodilne vojne. Vključujemo jih v odbore za priprave proslav, za varstvo spomenikov in spominskih obeležij in moram poudariti, da so pri tem vedno bolj delavni. Še bolj pa jih bo treba, kakor tudi borce, vključiti v delo SZDL, da se bomo skupno borili proti domačim in tujim sovražnikom. To bo ena najpomembnejših nalog borčevske organizacije v novem mandatnem obdobju.

M. V.

Selim Frljučkić

Pogovor s Selimom Frljučkićem, predsednikom občinskega odbora ZZB NOV Tito-grad ter članom republiškega odbora ZZB NOV Črna gora.

Recepta za delo ni

Republiški odbor ZZB NOV kakor tudi celotna borčevska organizacija Črne gore se kot družbenopolitična organizacija ukvarja z vsemi družbenopolitičnimi vprašanji današnje družbe, z vprašanji gospodarskega in kulturnega razvoja itd. To pomeni, povedano z drugimi besedami, da se borci kljub fizični izčrpanosti živo zanimajo za razvoj naše samoupravne socialistične družbe in jo pomagajo izgrajevati. Njihovo delo pa bi bilo nesmiselno, če bi delovali le v okviru svoje organizacije, zato želijo čim tesneje sodelovati z vsemi delovnimi ljudmi, še posebej z mladino. To jim tudi uspeva in borci so še pose-

bej zadovoljni s pionirskimi odredi, mladino in delovnimi ljudmi, ker sprejemajo njihove nasvete za svoje in vidijo v borcih ljudi, ki so na svojih plečih nosili breme revolucije in povojne izgradnje.

Pri delu z mladimi in prenašanju tradicij naše revolucije na mlajše rodove uporabljajo najrazličnejše oblike od neposrednih pogovorov, zapisovanja dogodkov iz narodnoosvobodilne vojne do postavljanja spominskih obeležij in srečanj ob njih. Seveda posebnega recepta za to ni, ampak pridejo spet do izraza izkušnje in iznajdljivost. Kot posebnost naj omenimo posebne vaje, ki jih pripravijo

na kraju, kjer so bile v času narodnoosvobodilnega boja večje bitke, in s takšno rekonstrukcijo dogodke tudi vizualno prikazujejo. Prav v delu z mladimi se borci pomlajajo in »podaljšujejo svoje življenje«. Pri tem se še posebej zavedajo Titovih besed, da morajo biti borci vedno aktivni.

Tudi v novem mandatnem obdobju bo okrog trideset tisoč črnogorskih borcev nadaljevalo svoje družbenopolitično delo, ki je tesno povezano s programom ZK, ter bodo še naprej ostali eden izmed stebrov naše družbe.

M. V.

Pero Car

Pero Car, narodni heroj in predsednik republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske:

»Zveza borcev – ena izmed temeljnih opor delavskega razreda in zveze komunistov!«

– Lahko rečem, da je ZZB NOV Hrvatske, ki šteje 270.000 članov, ves čas svojega obstoja dostojno izvrševala naloge, ki sta jih prednja postavljali zveza komunistov in tovariš Tito. Lahko tudi rečem, da je naša organizacija beležila pomembne rezultate: da je bila ustvarjalno prisotna v mnogih družbenopolitičnih akcijah naše samoupravne družbe, da je bila rešena vrsta vprašanj, ki se tičejo borcev in invalidov narodnoosvobodilnega boja, da aktivnost naših članov v revolucionarnih dejavnostih in gibanjih naše družbe ni bila nikoli prekinjena. Zaščita revolucionarnih tradicij, razvoj zamisli splošne

ljudske obrambe, družbenopolitična aktivnost in prisotnost nekdanjih borcev v vseh družbenih akcijah, pa so bile glavne značilnosti te zveze v preteklem mandatnem obdobju.

Ob tem bi želel poudariti, da so, kadar gre za vprašanja nadaljnjega razvoja revolucije, borci še posebno občutljivi. Zrastli so z njo in organsko čutijo vse njene vzpone in krize. Iz tega izhaja, da so zelo občutljivi tudi na vse, kar se zoperstavlja oziroma ovira nadaljni razvoj revolucije in naše samoupravne socialistične poti, kot na vsa izkrivljanja, ki se pojavljajo v naši družbi.

Zveza borcev je, kot je dejal tovariš Tito v sporočilu šestemu kongresu ZZB NOV Jugoslavije, »predvsem politična organizacija in ena izmed temeljnih opor delavskega razreda in zveze komunistov za samoupravno, demokratsko, socialistično družbo...« Ni dvoma, da so te besede tudi najpomembnejši izraz mesta in vloge zveze borcev v sedanjem obdobju našega razvoja. Še več! Kakor med vojno in v dneh povojne izgradnje lahko na njih računajo naši narodi, naša partija in tovariš Tito, danes, jutri in vse, dokler bodo kot borci in borčevska organizacija obstajali.

M. Š.

Rada Dedier

Rada Dedier, članica
predsedstva republiškega
odbora ZZB NOV Srbije:

»Borci in mladina
– z roko v roki, to
pa je tudi
uresničitev Titovih
zamisli
socializma!«

»Kaj je najpomembnejši korak v delu naše organizacije med sedmim in osmim kongresom ZZB NOV Jugoslavije?«

– Mislim, da je najpomembnejši korak korenita sprememba načina dela v naši organizaciji. Bilo je obdobje, ko smo se bolj ali manj ukvarjali z vprašanji, ki so izhajala iz osebne varnosti članov naše organizacije. V tem zadnjem

obdobju med obema kongresoma pa smo se aktivno ukvarjali z vsemi družbenopolitičnimi vprašanji, kot organizacija v skupni vrsti organiziranih socialističnih sil. Organizacija ZZB NOV je postala pomembna opora tudi v krajevnih skupnostih, kjer so njeni člani še posebno prisotni v vseh dogajanjih.

Pa vendar je bila ena izmed osnovnih nalog na-

še organizacije razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja. Mladina mora spoznati, da se je potrebno za lepše in boljše življenje boriti, prizadevati na vsakem koraku, v osebni življenju in na delovnem mestu!

Povedala bi morda še to, da smo med obema kongresoma v naši organizaciji rešili vrsto vpra-

šanj, ki izhajajo iz področja z zakonom določenih pravic udeležencev narodnoosvobodilnega boja in mislim, da nimajo udeleženci revolucije nikjer na svetu tako uspešno rešenih tovrstnih vprašanj, kakor imamo to v Jugoslaviji.

»Kako je s podmladkom borčevske organizacije?«

– Mislim, da so podmladek vse organizacije mladih, ki prevzemajo delovne in družbenopolitične obveznosti v naši samoupravni socialistični skupnosti. Tudi pri nas v Srbiji delajo mladi in borci narodnoosvobodilnega boja z roko v roki. To pa je tudi naš cilj, to je tudi uresničitev Titove zamisli socializma.

Tako je povedala Rada Dedier, rojena v Nišu. Je nosilka spomenice 1941, partizanka. Bila je tudi članica okrožnega komiteja komunistične partije ter sekretarka in predsednica okrožnega odbora AFŽ v Toplici.

S. T.

Pero Korobar, član predsedstva ZZB NOV Makedonije:

»Metode in oblike dela morajo biti v skladu
s potrebami mladih.«

Med glavnim odmorom smo med delegati na peti skupščini ZZB NOV Slovenije poiskali tudi predstavnika makedonskih borcev, tovariša Pera Korobarja, člana predsedstva združenja makedonskih borcev in predsednika sveta za negovanje tradicij narodnoosvobodilne vojne Makedonije.

Na vprašanje o delu in snovanju makedonskih borcev v minulem mandatnem obdobju je tovariš Korobar odgovoril, da so poglobljeno skrbeli za poglobljeno pravno ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij, česar pa makedonski borci niso razumevali le kot ozko ohranjanje

spomina na vojna junaštva, ampak so ves čas menili, da je nujno, da se vrednosti, pridobljene v revolucionarni borbi naših narodov vgrajujejo v naš socialistični razvoj. Vsa ta zadnja leta so se trudili, da bi v proces podružbljanja revolucionarnih tradicij zajeli čimvečje število vzgojnih, kulturnih in znanstvenih ustanov. Skrb za usmerjanje razvijanja tradicij NOB pa naj bi, menijo makedonski borci, imela socialistična zveza.

Tovariš Korobar je nadalje povedal, da so borci v Makedoniji v zadnjih letih poglobljeno sodelovali s sindikati in organizacijami združenega de-

la. Njihovi napori in prizadevanja so bili usmerjeni še k vključevanju večjega števila umetnikov za ustvarjanje na temo revolucije.

Kar pa zadeva družbenopolitično življenje, so bili borci vseskozi sredi dogajanja. Zlasti so povzdignili svoj glas ob stališčih družbenopolitičnih, znanstvenih in kulturnih institucij v sosednji Bolgariji, ki zanikajo makedonsko zgodovino in kulturo ter njihovo narodno individualnost. Pri tem si Bolgari pomagajo z različnimi prijemi in metodami za izkrivljanje makedonske zgodovine. Zlasti ne navadno je to zato, ker to počno še v času, ko so bor-

ci, udeleženci NOB še živi! S tem, ko skušajo zmanjševati vlogo in pomen naše revolucije in NOB, želijo uveljaviti svoje zasluge.

Makedonski borci so bili v zadnjih petih letih družbenopolitično aktivni vse od dela v krajevnih skupnostih pa do republike. Socialna vprašanja borcev so v veliki meri rešena in se rešujejo dokaj uspešno. Kar pa zadeva podružbljanje revolucionarnih tradicij, je tovariš Korobar menil, da bodo kar najhitreje morali tudi pri njih v praksi pristopiti k samoupravnim sporazumom in dogovorom na tem področju.

B. Ž.-J.

Lasim Čerkezi

Čerkezi Lasim,
član predsedstva
ZZB NOV Kosova:

»Mladina po
šolah je
izredno
aktivna v
negovanju
revolucionarnih
tradicij.«

Tovariš Čerkezi Lasim je bil na slovensko borčevsko skupščino poslan kot delegat avtonomne pokrajine Kosova. Kaže, da je podobnih »letečih« vprašanj novinarjev že navajen in zato je odgovarjal kratko in jedrnat. Najprej se je predstavil: je član predsedstva borcev Kosova, član sveta federacije, prvoborec

in član partije od leta 1936. Doma je iz Kosovske Mitrovice. Poleg razgibane partizanske dobe, ki ga je vodila od Mitrovice do Šarplanine in Jablanice, je bil po osvoboditvi republiški poslanec, podpredsednik okraja in – še sam se ne spominja vseh odgovornosti, ki jih je imel.

O delu borčevske orga-

nizacije na Kosovu je tovariš Čerkezi dejal, da bi bila najpravičnejša, obenem pa jedrnata oznaka, če reče, da so bili borci prisotni prav povsod. Zlasti je naglasil njihovo aktivnost pri uveljavljanju politike zveze komunistov in pri uveljavljanju delegatskega sistema. Kar zadeva borčevsko zakonodajo, je zvečine ure-

jena, tudi stanovanjsko vprašanje je v glavnem rešeno. Pri konkretni zaščiti borcev pa bo v prihodnje treba več storiti.

Tovariš Čerkezi meni, da je ponovno odprtje roka za uveljavljanje posebnih dobe pravično, saj se je za uveljavitev teh pravic na Kosovu priglasilo večje število tovarišev iz vrst kmetov, ki prej tega niso storili.

Podružbljanje pomena in skrbi za negovanje revolucionarnih tradicij je tudi na Kosovem v polnem teku. Zlasti je živahno delo z mladimi. V Kosovski Mitrovici so na primer zaživel »tedni narodnih herojev«. V teh »tednih« bodo mladim rodovom postopoma predstavili vse kosovske narodne heroje, pa tudi druge, iz ostalih republik.

Na občinski ravni je delegatski sistem v borčevski organizaciji že zaživel, volitve na pokrajinski ravni pa jih čakajo v aprilu.

B. Ž. J.

Povečanje invalidnin za leto 1978

Na podlagi 39. člena Zakona o vojnih invalidih se vsako leto usklajujejo prejemki borcev in invalidov glede na porast povprečnega osebnega dohodka v SFRJ v preteklem letu.

Po podatkih zveznega zavoda za statistiko znaša porast osebnega dohodka v letu 1977 (z ozirom na leto 1976) devetnajst odstotkov. Zato se povečajo osebne in družinske invalidnine ter ortopedski dodatek za vse upravičence od 1. januarja 1978. leta za 19 odstotkov.

Tako se bo osebna invalidnina povečala:

1. skupina	6359 din
2. skupina	4608 din
3. skupina	3486 din
4. skupina	2574 din
5. skupina	1833 din
6. skupina	1136 din
7. skupina	769 din
8. skupina	370 din
9. skupina	277 din
10. skupina	187 din

Povečanje družinske invalidnine:

- a) Za enega družinskega člana 414 din
- b) Za vsakega naslednjega družinskega člana, ki je souživalec invalidnine 207 din
- c) Povečana družinska invalidnina (po 30. členu zakona o vojnih invalidih) 1104 din.

Ortopedski dodatek:

- a) Za prvo stopnjo telesne okvare 1840 din mesečno
- b) Za drugo stopnjo telesne okvare 1404 din
- c) Za tretjo stopnjo telesne okvare 904 din
- d) Za četrto stopnjo telesne okvare pa 437 din

Dodatek za nego in pomoč s strani druge osebe:

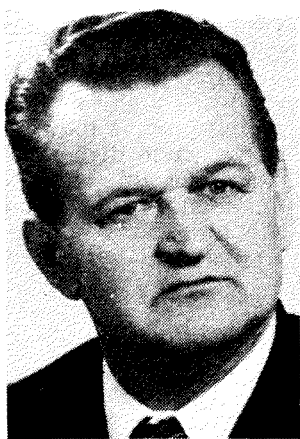
- a) za vojnega invalida prve stopnje dodatka 5457 din
- b) za vojnega invalida razvrščenega v drugo stopnjo dodatka – 4198 din
- c) za vojnega invalida razvrščenega v tretjo stopnjo dodatka – 2939 din

Tudi dodatek k pokojnini in stalni mesečni prejemki nosilcev Ordена narodnega heroja, udeležencev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne (od 1936. do 1939. leta) in nosilcev partizanske spomenice 1941, se bodo povečali glede na porast povprečnega lanskoletnega osebnega dohodka v SFRJ. Šestprocentno povečanje tega zneska pomeni pravi znesek dodatka borcem omenjenih kategorij in znaša 4450 din.

Naj še omenimo, da je tudi že znan podatek o najmanjšem pokojninskem prejemku v SRS za leto 1978, na osnovi katerega bodo izračunavani tudi invalidski dodatki. Mejni znesek najnižje pokojnine tako znaša 2377 din.

Omenjene novosti bodo stopile v veljavo takoj po objavi v uradnem listu SFRJ in bodo veljale od 1. 1. 1978.

B. Ž. J.

STANE REPAR

Kadar so borci in mladina skupaj

»Dejstvo je, da mladini nihče ne more približati dogodke iz narodnoosvobodilnega boja bolj nazorno, bolj prepričljivo, kot prav žive priče tega dogajanja – borci!«

Sedemnajsti marec. Skupaj z mladimi proslavljamo praznik – spominski dan narodne heroine Majde Šilc, katere ime nosi dom v Šmihelu pri Novem mestu, naš gostitelj. To je že enajsto srečanje mladine in nekdanjih borcev 10. SNOUB »ljubljske«, ki prav toliko let vzdržujejo tovariške in delovne stike. Vabilo, da naj se med njimi počutimo »sproščeno in prijetno«, je bilo skoraj odveč. Saj nam ne zamerite! Drugače v tem domu tudi ne more biti. Še več! Toliko iskrene ljubezni do domovine in spoštovanja, hvaležnosti njim, ki so se s puško v roki borili zanj, človek ne sreča kar tako. Kot da tukaj pesem »Stoji na gori partizan... zveni s čistejšim, s prodornejšim glasom. In tako je, kot vedno, kadar smo skupaj, beseda stekla o tem in onem. Vrstili so se spomini na Majdo, ki je padla julija leta 1944, in povedali so, kako so se pred spomenikom v Težki vodi poklonili njenemu spominu, ji prinesli cvetja. Še skrbno izbran kulturni program, ki mu nikoli ne zmanjka okrasnih domislic in ne besed, ki vodijo k razmišljanju, pa obljuba, da bodo z delom in učenjem nadaljevali boj svojih vzornikov...

V nekaj mislih: Mladi iz Doma Majde Šilc v Šmihelu pri Novem mestu se zavedajo, s kakšnimi žrtvami je bila pribojerna revolucionarna dediščina in tudi to, da so prav oni nosilci današnjih, nič manj blestečih trenutkov naše socialistične revolucije. Doživljajo pa jo – in v tem je vrednost, ki je nima in ne doume vsak – kot priznanje neki hrabri generaciji.

To so jih naučili tudi borci 10. SNOUB »ljubljske«.

In ker takšne večere, kot jih leto za letom preživljamo med mladimi v Šmihelu pri Novem mestu (vedno si tudi zaželimo, da bi bila takšna vsa mladost naše socialistične domovine!), lahko rodi le sodelovanje med borci in mladino, ter v želji, da bi bilo tovrstnega sodelovanja vedno več in več, nikakor pa ne manj – smo se z nekaj vprašanji obrnili k Stanetu Reparju, podpredsedniku republiškega odbora ZZB NOV Slovenije:

V gradivu za peto skupščino ZZB NOV Slovenije je »sodelovanje borcev z mladino«, če primerjamo z drugimi področji (tu mislim tudi na vsebinsko poglobljenost in razumljivost), odmerjeno nekoliko manj, če ne najmanj prostora... Za kakšno sodelovanje pravzaprav gre?

– Če bi hoteli opisati vso dejavnost na področju sodelovanja borcev z mladino, potem bi dobili precej obsežno gradivo. Vsega tega bogastva vzgojnih vsebin in oblik si danes brez sodelovanja borcev ne moremo zamisliti, ne glede na to, kako smo to sposobni zapisati v poročilu. Dejstvo je, da mladini nihče ne more približati dogodke iz narodnoosvobodilnega boja bolj nazorno, bolj prepričljivo, kot prav žive priče tega dogajanja – borci. Nazornost teh prizadevanj pa ni namenjena le obujanju spominov, temveč predvsem, in zato to področje zasluži toliko pozornostjo obravnavo, pripravam mladih na jutrišnji dan, na čuvanje in razvijanje revolucionarnih pridobitev. Zato bi lahko, kot pravite, le želeli, da bi bilo v prihodnje še več sodelovanja med borci in mladino, med borčevskimi in mladinskimi organizacijami.

Pogoj za to so dobri, dogovorjeni programi in jasni skupni cilji. Vedeti moramo, kaj hočemo z akcijami doseči in kako bomo mladim prikazali vojaške, politične in tudi splošne človeške vrednote naše revolucije. To je eden izmed pomembnih vidikov našega sodelovanja. Potreben je neprekinjen napor, da bo tematika narodnoosvobodilnega boja prisotna v naši družbi. Le tako bomo borci opravili svojo neposredno dolžnost pri podružbljanju tradicij.

Včasih se mi zdi, da prav proces podružbljanja revolucionarnih tradicij (nenamerno seveda!) ni povsod koristil tem neposrednim dolžnostim v »sodelovanju borcev z mladino«, o katerem govoriva danes... Kaj menite o tem?

– Nisem prepričan, da je temu kriv proces podružbljanja revolucionarnih tradicij. Le-ta je prisoten že leta nazaj in ga povezujem s procesom podružbljanja vzgoje in izobraževanja v naši družbi nasploh. Revolucionarne tradicije so bistvena sestavina vzgoje mlade osebnosti, zato se ne morejo izčrpavati le na akcijah, srečanjih, to je na občasni dejavnosti. Postati morajo stvar vseh subjektov, ki se pojavljajo v vzgojnem procesu, tako v šoli kot zunaj nje. Kljub temu, da proces podružbljanja teče zadovoljivo, se vendarle, to to imate prav, kažejo slabosti, ki, po mojem mnenju, izvirajo iz razumevanja oziroma nerazumevanja pojma »podružbljanje«. Predvsem moramo ugotoviti, da povsod še nismo primerno organizirani, da tudi usklajenost še ni povsod dovolj prisotna, zlasti kadar pripravljamo programe za daljše in krajše obdobje. Naša pozornost je in mora biti usmerjena vedno bolj v to, da mladi enakomerno sodelujejo v

pripravi in izvedbi programa. To jih bo vzpodbudilo in tako bomo dosegli trajnejše rezultate. Tudi proces podružbljanja bo stekel lahkotneje in v njem bo dobil vsak svoje mesto, kajti za vse socialistično usmerjene dejavnike v njem dovolj prostora.

Čas teče, udeležencev narodnoosvobodilnega boja je vedno manj, mentorstvo pa je kot ena izmed osrednjih oblik »sodelovanja borcev z mladino« izjemno dragoceno... Se vam ne zdi, da bi bilo tudi tu potrebno nekaj svežine, ki jo, če se povrnem h gradivu za peto skupščino ZZB NOV Slovenije, le-to ne nakaže?

– Res je, da je mentorstvo osrednja oblika sodelovanja borcev z mladino. Treba je povedati, da se prav skozi mentorstvo kaže razgibanost procesa podružbljanja vzgoje – zato lahko vidimo, da se je ta proces v nekaterih okoljih komajda premaknil. Pravite, da v gradivu mentorstvo ni dobilo ustreznega mesta. Toda, treba je razumeti, da mentorstvo ni le skrb borčevske organizacije, temveč vseh družbenih sil. In tako bi bila tudi za oceno in utemeljitev novih prijemov v mentorstvu potrebna skupna analiza in skupni napor – to pa je danes precejšen problem. Verjetno bi bilo zelo ko-

ristno, če bi se vključili v prizadevanja za izbor in usposabljanje mentorjev tudi na področju razvijanja revolucionarnih tradicij, na izdajo ustrezno usmerjene literature, priročnikov in podobnega. S tem bi obogatili delo mentorjev, hitreje spreminjali odnose in načrtneje vplivali na vzgojne procese. Neizkoriščene so tudi izkušnje delavcev in mentorjev na šoli v Cerknem. Vse to bo najbrže lahko vplivalo na nove, sveže prijeme in sile v mentorstvu, gledano z našega, borčevskega prispevka.

Ste podpredsednik zveze prijateljev mladine Slovenije in predsednik sveta za delo s pionirji, kar govori o tem, da je za vami dolgoletno delo z mladimi in za mlade... Se v zadostni meri (kot posamezniki in kot družba) zavedamo, da so vrednostna sporočila narodnoosvobodilnega boja in revolucije edinstveni učbeniki – učbeniki, iz katerih se je moč naučiti, kakšni ljudje so potrebni naši samoupravni socialistični družbi?

– Menim, da se v naši socialistični družbi kot celoti zavedamo kolikšnega vzgojnega pomena so vrednote in ideali narodnoosvobodilnega boja. Mnoge teh vrednot, ki so nastale v osvobodilni vojni in revoluciji, so dožive-

le v povojnem obdobju pravo ustvarjalno evolucijo. Spomnim naj na vrednote iz delovnih brigad, na bratstvo in enotnost, solidarnost, borbo za mir in neuvrščeno. To dokazuje, da smo pravilno doumeli, da vrednote narodnoosvobodilnega boja niso enkrat za vselej dane, temveč, da se je treba zanje boriti, jih dograjevati, biti morajo prisotne na vseh področjih družbenega življenja in dela. Kadar pa govorimo o sebi, o posameznikih v delu z mladimi, vidimo, da bi lahko naredili več in boljše kot smo. Edino kritična ocena, brez vsakega precejevanja ali podcenjevanja, najmanj pa samozadovoljstva, lahko da pravo podobo našim prizadevanjem in pokaže na naloge in možnosti, ki jih moramo izrabiti.

Hvala, tovariš Repar! Pa vendarle, če še enkrat ponovimo vaše besede – ne zaradi pomanjkanja naših – dejstvo je, da mladini nihče ne more približati dogodke iz narodnoosvobodilnega boja bolj nazorno, bolj prepričljivo, kot prav priče tega dogajanja – borci... In to moramo, tudi v procesu in v interesu podružbljanja tega področja, še imeti dolgo pred očmi.

Zapisala:
Milena Štrajnar

Mladi iz doma, ki nosi ime narodne heroine Majde Šilc (Šmihel pri Novem mestu) – borcem 11. SNOUB »ljubljske«

Foto: SLAVKO DOKL

»Veste, sem partizanska generacija, zato bom rojstno leto, s katerim navadno začnemo svojo življenjsko zgodbo, raje zamolčala«, je šaljivo začela Alenka Gerlovič. »Rojena sem sicer v Ljubljani, vendar sem do odhoda v gimnazijo živela v Brežicah. Po ljubljanski gimnaziji sem se vpisala na zagrebško likovno akademijo in ob začetku vojne dobila tako imenovano »krigsdiplo«.

Vrnila se je v Ljubljano, vendar se ni hotela posvetiti slikarstvu. »Bilo bi nemoralno, da bi se v času tujega nasilja zaprla v školjčno lupino in se ukvarjala z umetnostjo,« je nadaljevala. »Politično sem bila zelo nerazgledana. Marksistične literature in naprednih časopisov nisem brala, ker nam je oče, dokaj klerikalno usmerjen, vedno govoril: Otroci, politika je nekaj grdega! Lahko rečem, da se nisem vključila v OF zaradi kakšnih socialnih ali nacionalnih krivic, ampak čisto iz etičnih razlogov. Že kot otrok sem ob branju Karla Maya močno občutila krivice, ki so bile storjene Indijancem. Pri enajstih letih sem hotela v Indijo, da bi pomagala izgnati Angleže. Vse sem občutila kot krivico nasploh, zato sem tudi okupacijo in razkosanje Slovenije občutila kot absolutno krivico. Obstala sem pred etičnim problemom: če stojim ob strani, bom sokrija, če bo fašizem tudi sekundo pozneje strt. Odločila sem se, da se krivici postavim po robu.«

Kmalu jo najdemo v OF v okviru ljubljanske univerze. Ko so ustanovili prve terenske odbore OF, je bila postavljena na območje »Šentjakobskega kvarta«, kjer je delala v AFŽ. Nato je bila sekretarka OF v Študentovski ulici, pozneje pa članica rajonskega odbora na Poljanah, za Bežigradom in v Šiški.

»Takrat me je začel iskati gestapo in v začetku leta 1944 sem morala v ilegalo. To je bilo kmalu po tem, ko je očeta zaradi sodelovanja z OF odgnala črna roka. Čakala sem štiri

Zelo rada prehitevam dogodke

Še takrat, ko sem stopil v atelje na podstrešju Gradišča 6 v Ljubljani, sem bil prepričan, da se bom z akademsko slikarko Alenko Gerlovič pogovarjal predvsem o njenem likovnem ustvarjanju. Toda pogovor se je zasukal drugam, k njenemu družbenopolitičnemu in pedagoškemu delu, ki jo je po vojni popolnoma okupiralo in ji vzelo precej časa za umetniško ustvarjanje.

ri mesece, da sem s ponarejenim potnim listom lahko odšla iz Ljubljane med partizane na Primor-sko.«

Od tam jo je pot vodila skozi Loško dolino v Belo krajino, kjer je bila dodeljena gledališču. Ker pa slovensko narodno gledališče v Črnomlju ni imelo veliko predstav (naredila je le sceno za Borove Raztrgance), je na svojo željo prišla v centralno tehniko v Starih žagah in nato v Črmošnjice, kjer se je povečal grafični atelje centralne tehnike. V njem so izdelovali opremo za tisk, ilustracije, plakate, slovne strani. Vse večje črke je bilo treba izrezati iz linoleja, zato jih je bilo treba večkrat obnavljati. Tako je vsaka naslovna stran »Ljudske pravice« in »Slovenskega poročevalca« v bistvu linorez.

»V grafičnem ateljeju centralne tehnike smo na lastno pobudo začeli delati partizanske grafike, torej stvari z umetniškimi pretenzijami. Po vzgledu pri Dürerjevem pasijonu sem se lotila slovenskega pasijona, v katerem sem želela upodobiti trpljenje slovenskega naroda. To nikakor ni velika umetnina, ker sem že takrat spoznala, da mi zagrebška šola ni ustrezala. Nekaj listov slovenskega pasijona je shranjenih v muzeju NOB v Ljubljani.

Poleg risanja smo v Črmošnjicah pripravljali tudi razne prireditve za partizanske enote. Ustanovili smo lutkovno gledališče. Lutke je izdelal Lojze

Lavrič, jaz pa sem napisala igrice Jurček in štirje razbojniki ter igrala tudi eno izmed vlog. Pozneje je lutkovno gledališče prevzela druga skupina, ki je delovala še po osvoboditvi.«

Po vojni je bila Alenka Gerlovič najprej zaposlena kot scenograf v Slovenskem narodnem gledališču v Ljubljani, vendar se je zaradi preobilice dodatnega dela zbal svojega umetniškega propa-

danja. »Zbežala sem iz gledališča v šolo, ker so bili v prosveti za aktivne likovne umetnike nekaj časa dokaj dobri pogoji. Z likovno vzgojo sem se ukvarjala vse do upokojitve in menim, da sem prav na tem področju dosegla svoj največji uspeh. Pri zvezi prijateljev mladine smo namreč ustanovili odbor za likovno vzgojo otrok. Prvi predsednik je bil Drago Vidmar, po njegovem odhodu pa sem to

mesto prevzela jaz. Ze dosti pred tem, da smo pri nas sploh začeli govoriti o reformi šolstva, je naš odbor pripravil nov koncept likovnega pouka, ki je najprej naletel na velik odpor med prosvetarji in tudi političnih forumih in največ krivde za to celo »protisocialistično delo« (koncept je zajemal tudi moderno, abstraktno umetnost) je padlo name. Danes pa je ta program uzakonjen v vsej državi. Seveda je novi program zahteval tudi izobraževanje učiteljev, zato smo pripravljali seminarje, jaz pa sem napisala knjigo, Likovni pouk.«

Ob pedagoškem in družbenopolitičnem delu ji je ostalo le malo časa za umetniško ustvarjanje, zato se mu je lahko posvetila šele po upokojitvi.

»V pokoj sem odšla takoj sredi šolskega leta, sredi tedna, da bi po torkih letih spet začela slikati. Toda huda bolezen mi je iztrgala še eno leto. Morala sem začeti znova. Vedela sem, kaj bom slikala, nisem pa vedela, kako. Morala sem poiskati novo tehniko, ki bo primerna mojemu načinu slikanja. Sem v glavnem krajinar – za razliko od partizanske grafike, ki je bila, kot vsa partizanska grafika, figuralna. Toda figura me ni nikoli posebej zanimala. Da smo med partizani delali figuralno grafiko, je bilo v »zraku« in vsako drugo upodabljanje bi bilo nesmiselno. Sedaj delam pokrajino, v kateri so izra-

zi mojega osnovnega pogleda na svet. In tudi zaradi tega sem morala poiskati novo tehniko. Uporabljam polivinilacetatne barve, ki so disperzijske barve, sorodne ali po tehničnem postopku enake akrilnim barvam. To so tempera barve, vendar je za razliko od klasičnih tempera barv to disperzijsko lepilo bolj lepljivo in elastično. Tudi suši se hitreje, zato lahko nanašam bolj debele plasti ter dodajam kaka polnila. Tako dobim hrapavo površino, podobno reliefu. Na ta način lažje izrazim teksturo, to je vzorčenje površin, ker pokrajine ne vidim kot sestav barvnih ploskev ali linij, volumnov, ampak kot različne vzorčene površine. Zame je svet kompozicija različno vzorčenih ploskev in to različno vzorčenost izražajo različni materiali. In to najlažje dosežem s polivinilacetatnimi barvami. Seveda pa je postopek zelo dolgotrajen, zato naslikam zelo malo slik in sem tudi v javnosti bolj redko predstavljena. Prav te dni razstavlja s Tinco Stegovčevu v Opčinah pri Trstu. Na otvoritvi razstave se je zbralo veliko ljudi in njihova zavzetost me je spomnila na prvo razstavo partizanske grafike v začetku leta 1945 v Črnomlju, ko smo se skupaj predstavili vsi partizanski grafiki. Vsak partizan si je naša dela z zanimanjem ogledal in med njimi ni bilo snobovskih obiskovalcev, ki se pojavljajo na današnjih razstavah.«

Se bi lahko govorili o Alenki Gerlovič, o njeni prizadetosti ob katastrofalnem uničevanju našega okolja, kjer določenim podjetniškim interesom nasedejo tudi določeni družbenopolitični forumi, o njenem kritičnem pogledu na razvoj naše družbe in negativne pojave v njej (v samoupravnem socializmu vidi edino možnost razvoja vsega človeštva), toda naj zaključimo z njenimi besedami: »Po svojem temperamentu sem zelo nestrpna in rada prehitevam, zato sem pač marsikje prezgodaj.«

Milan Vogel

Alenka Gerlovič, Obešenci, linorez 1944

Razpis nagrad vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Predsedstvo republiškega odbora zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje na osnovi pravilnika za podeljevanje nagrad vstaje slovenskega naroda nagrade za najboljše literarne, zgodovinske, memoarne, likovne, glasbene, radijske, televizijske in filmske stvaritve o revoluciji in narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem.

Namen nagrad je vzpodbujanje umetniškega in znanstvenega obravnavanja revolucionarne tematike in prizadevanja za dosego čim večje kvalitete takih stvaritev, ki ohranjajo in razvijajo etične vrednote naše revolucije in jih prenašajo na mlade generacije.

Razpis za nagrade vstaje slovenskega naroda zajema vsa izvirna dela iz omenjenih področij, ki so bila prvič objavljena, razstavljen, izvajana ali prikazana

v času med dvema razpisoma, izjemoma pa tudi za življenjsko delo.

Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje 5 nagrad po 15.000 dinarjev, dela pa bo ocenjevala posebna žirija, ki jo je imenovalo predsedstvo republiškega odbora.

Umetniško in znanstveno delo lahko predlagajo založbe, galerije, umetniška in znanstvena strokovna društva in ustanove, organizacije Zveze borcev, muzeji NOV in posamezniki. Rok za prijavo kandidiranih del je 1. maj 1978.

Predlogu naj predlagatelj predloži delo v treh izvodih, če je izšlo v knjigi, sicer pa izrpen prikaz in naj navede, kje si ga žirija lahko ogleda.

Pesem iz NOB

Gozdovi slovenski

Gozdovi slovenski, visoke planine,
na vas se življenje bom vzbujal spomine,
Od prve ste borbe na strani nam stali,
nam vedno zavetje pred tujci dajali.

Gozdovi slovenski, kdo zabit vas more,
od borcev junaških, ki šli so v gore.
Načrte za borbe smo v tebi kovali,
so ptički nam tvoji poguma dajali.

Gozdovi slovenski le mirno stojte,
mi borci smo tukaj, nič se ne bojte,
pač, kradel je tujec požigal domove,
uničiti mogel ni naše gozdove.

Gozdovi slovenski ste žrtve sprejeli,
ki v teku te borbe smo jih mi imeli.
Le spite junaki, saj vaši domovi,
so bili in bodo slovenski gozdovi.

Gozdovi slovenski visoke planine,
na vas se življenje bom vzbujal spomine,
Od prve ste borbe na strani nam stali,
nam vedno zavetje pred tujci dajali.

Miran Beretič (1924),
politkomisar 3. bat. 3. SNOUB.

Pesem je nastala leta 1944 ali 1945, kje, se avtor ne spominja. Zapis pesmi hrani avtor doma. (dipl. nal. A. Kovačič, str. 46).

TEMNICA NA KRASU

Vi bratstvo ste s krvjo kovali...

Tako je zapisano na spominskem obeležju, ki so ga pred kratkim odkrili v Temnici na Krasu 19 padlim neoboroženim pripadnikom narodnoosvobodilne vojske. Med njimi je bilo 16 Italijanov in trije Slovenci. Sredi marca 1944. je namreč skupina 52 borcev in bork, ki so bili namenjeni v Tržaško brigado 30. divizije, zaustavila v dolinici Lazec pri Temnici, da bi se odpočili. V večini so bili Italijani, ki so le nekaj dni pred tem stopili v NOV. Z izjemo dveh kurirjev so bili vsi brez orožja. Omenjeno skupino je opazilo nemško izvidniško letalo, okoli 16. ure pa so jih napadli Nemci. Z izjemo 19 so se vsi ostali rešili v bližnjo kaverno iz I. svetovne vojne, ki je imela po 50 metrih izhod. Tega pa Nemci na srečo niso vedeli.

Na slovesnosti ob odkritju spomenika, udeležilo se jo je veliko ljudi tudi z onstran meje, je govoril Stojan Fakin, organizacijski sekretar občinske konference ZKS Nova Gorica. Ob tej priložnosti je krajevna organizacija zveze borcev razvila tudi prapor.

Tekst in foto:
J. ALIČ

RADOVLJICA

Prizadevni borci za severno mejo

Najstarejša, hkrati pa najmanjša družbena organizacija v radovljški občini je občinska zveza prostovoljcev-borcev za severno mejo 1918/19. Še pred petimi leti je štela 72 članov, zdaj pa jih je ostalo le še 22.

Kljub vsemu pa nekdanjim koroškim borcem iz plebiscitnih časov ne manjka prizadevnosti in volje, da bi po svojih močeh prispevali k prenašanju izkušenj na mladi rod, krepitev narodne in socialistične zavesti, predvsem pa k neposredni podpori boju koroških Slovencev za svoje narodnostne in človeške pravice.

Že več let tudi sodelujejo v okviru koordinacijskega odbora za odnose z zamejskimi Slovenci pri OK SZDL Radovljica, zbirajo denarne prispevke za nakup knjig, ki jih pošiljajo slovenskim šolam in gimnaziji na Koroškem. V akcijo so se razen članov vključili tudi drugi občani. Na njihovo pobudo, ki jo je podprl tudi tednik TV-15 se je odzvala tudi tovarišica Beti Gantar iz Dola pri Vogljah, ki je za dvojezično šolo v Selah nad Borovljami poslala leposlovno zbirko knjig v vrednosti nad 3000 din.

Radovljški borci prostovoljci so pred kratkim začeli z zbiranjem denarja za postavitev spomenika generalu Rudolfu Maistru v Mariboru in v počastitev 60-letnice bojev za severno mejo. Večina borcev je že prispevala v poprečju najmanj 500 din, čeprav njihove gmotne razmere niso primerljive z drugimi občani. Razen tega so se izkazali tudi ob predlanskih potresnih nesrečah na Tolminskem, ko so prav tako zbrali pri svojih članih in prijateljih precejšno vsoto denarja kot pomoč prizadetim prebivalcem Posočja.

Na koncu velja še posebno poudariti izredno požrtvovalnost in organizacijsko sposobnost dolgoletnega tajnika zveze, vselej razpoloženega Edvarda Zorka, ki ima brez dvoma največji zaslug za tesno povezavo vseh soborcev.

J. R.

LJUBLJANA

Niso pozabili na starejše krajanje

Krajevna konferenca rdečega križa Posavje je bila ustanovljena pred desetimi leti. Takrat je štela le 9 aktivistov rdečega križa, je med drugim dejal Stane Jereb, dosedanji vodja KK RK in sedanjí predsednik KK RK Stožice. Danes šteje organizacija rdečega križa na Posavju 5170 članov in med njimi deluje 150 aktivistov RK. Krajevna konferenca RK Posavje je prešla na delegatski sistem takoj po sprejetju ustave in že takrat so ustanovili osnovne organizacije v sestavi krajevné konference RK Posavje. Najstarejša aktivistka rdečega križa na Posavju je Polona Govekar z Ježice, ki dela kot aktivistka RK že 32 let. Najmlajša tajnica KK RK v KS Ivan Kavčič je 16 letna Veronika Boltežar, predsednica pa je stara partizanka Helena Pavlin. Med aktivisti RK na Posavju je čez 80-odstotkov žena, med njimi je mnogo mladih deklet.

Pred dnevi je krajevna konferenca RK Posavje organizirala tovariško srečanje za vse občane stare nad 70 let. Zaradi slabega vremena se srečanja niso udeležili vsi povabljeni. Povabljenec je pozdravil Stane Jereb. Nastopila je tudi recitacijska skupina starejših učencev iz osnovne šole Danile Kumar z recitalom, pod vodstvom prof. Mire Tušar.

Med najstarejšimi udeleženci srečanja so bili: Nabrigoj Leopoldina, rojena 1888, Dolničar Neža, rojena 1890, Koman Alojzija, rojena 1892, Medič Albert, rojen 1891, Kostrov Miha, rojen 1893 in Skrlap Janko, rojen 1894. Vseh šest je prejelo praktična darila, najstarejša udeleženka in udeleženec pa še šopke cvetja. S šopkom cvetja so še obdarili voditeljico kuhinje v osnovni šoli Danile Kumar tovarišico Cerarjevo in predsednika KK RK tovariša Jereba.

Po zakuski je bilo prijateljsko srečanje ob pesmi, glasbi in plesu. Srečanja so se udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz novih krajevnih skupnosti na Posavju.

Udeleženci se vsem, ki so srečanje pripravili in poskrbeli za dobro postrežbo ter prijetno počutje, lepo zahvaljujejo z željo, da bi taka srečanja bila tudi v bodoče.

STEVO JAVOR

ŽALEC

Proslava bo 20. maja

Na zadnji razširjeni seji komisije za pripravo proslave 40-letnice prve konference KPS v Žalcu, so se domenili, da bo osrednja slovesnost pri Šmiglovi zidanici nad Grajsko vasio v soboto, 20. maja, ob 10. uri dopoldne.

V noči od 16. na 17. aprila 1938. leta je bila v samotni Šmiglovi zidanici nad Grajsko vasio po ustanovnem kongresu na Čebinah 1. konferenca KPS, ki se je je udeležil tovariš Tito.

Z občinsko komisijo za pripravo proslave sodeluje tudi zgodovinska komisija pri CK ZKS, muzej revolucije Celje, zavod za spomeniško varstvo ter drugi dejavniki. Nosilec preureditvenih del Šmiglove zidanice je zavod za spomeniško varstvo, ki ima že pripravljene načrte. Adaptacija ne bo spremenila sedanje podobe tega zgodovinskega objekta, marveč ga bo le zaščitila in notranje uredila. Muzej revolucije Celje pa bo v enem prostoru uredil majhen muzej zgodovinskega gradiva s 1. konference, ki bo poslej stalno na voljo obiskovalcem. Od Grajske vasi do parkirišča pri gozdu bodo asfaltirali 600 metrov cestišča, navzgor do zidanice pa bodo urejene peš poti. Gozdarji bodo ob zidanici zasadili hortikulturni park. V aprilu bodo izdali posebno brošuro z zbranim gradivom 1. konference KPS. Pripravljajo še izdajo spominske značke in nalepke.

Poleg delegacije CK KPS se bodo proslave udeležili udeleženci 1. konference. Osrednji govor na proslavi pa bo imel sekretar CK ZKS Franc Šetinc.

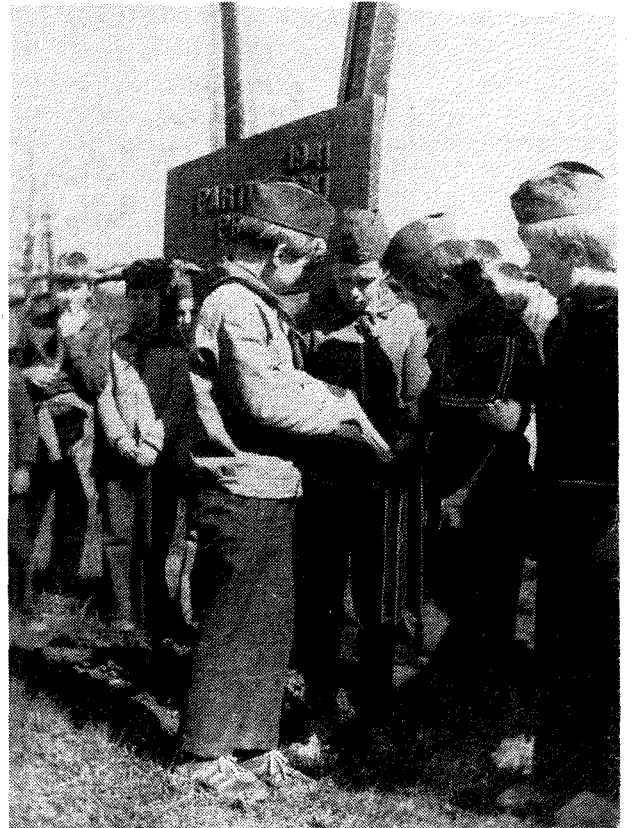
Tekst in foto: T. TAVČAR

Šmiglova zidanica

VOGRSKO

Kurirčkova pošta

Predaja Kurirčkove pošte (Foto: J. ALIČ)

Primorski del letošnje Kurirčkove pošte, katere vsebina je posvečena 86. rojstnemu dnevu predsednika Tita, 35. obletnici zbora odposlancev slovenskega naroda, partijskim kongresom, obletnici priključitve Primorske Jugoslaviji ter pripravam pionirjev za splošni ljudski odpor, je krenil iz partizanske vasi Vogrsko pri Novi Gorici. Tu je bilo med vojno shajališče in sedež prvih organizatorjev vstaje na Primorskem, tu je deloval pokrajinski komite komunistične partije za slovensko Primorje itd. Septembra 1943 je bil v vasi ustanovljen narodnoosvobodilni svet za slovensko Primorje, ki je izdal prvi proglas o splošni mobilizaciji v narodnoosvobodilno vojsko, od tu so odhajali širom Primorske tudi prvi glasniki osvobodilne fronte in narodnoosvobodilnega boja primorskega ljudstva s kurirsko torbico z navodili, direktivami in ukazi. Na osrednji slovesnosti na Vogrskem, kjer so se zbrali pionirji iz številnih šol novogoriške občine, je o pomenu pionirjev – kurirjev med NOB govoril sekretar občinske organizacije zveze borcev Franc Vidič, ki je tudi predal prvim nosilecem kurirčkovo torbo s pozdravi tovarišu Titu. Sicer pa bodo torbo s kurirčkovo pošto nosili pionirji po občini na 142 km dolgi poti. Z njo bodo obiskali 32 spominskih obeležij iz narodnoosvobodilne borbe, nosili pa jo bodo pionirji iz 20 osnovnih šol. Zanimivo je, da bodo na svoji poti obiskali tudi nekatere karavle ob jugoslovansko-italijanski meji. Novogoriški pionirji so kurirčkovo pošto predali svojim vrstnikom iz tolminske občine 29. marca v vasi Podselo.

J. ALIČ

PREBOLD

Delo z mladimi

Na nedavnem občnem zboru Planinskega društva Prebold je bilo očitno, da so delo z mladimi in dejavnosti v smislu SLO in gojenje tradicij NOB, glavna področja dela tega društva.

Člani, predvsem pionirji, so se udeležili pohodov po poteh Pohorskega bataljona, po poteh Cankarjevega bataljona (Stol), na prizorišče I. frontalne bitke na Stajerskem (Gozdnik), po poteh partizanske Ljubljane itd. Ob letošnjih volitvah so bili med prvimi na volišču v Preboldu prizadevni planinci na čelu s predsednikom PD Adijem Vidmajerjem. Skupina ljubiteljev planin, med njimi tudi pionirji osnovne šole, so nato odšli na pohod k Šmiglovi zidanici, kjer bo spomladi proslava v počastitev 40-letnice konference KPS, od tam pa so krenili na volišče v Marijo Reko, kjer so pripravili kraški planinski kulturni program.

Za letos načrtujejo 8 pohodov ob spomenikih NOB. Več kot 100 se jih je prijavilo za udeležbo na pohod po poteh Cankarjevega bataljona (Stol), udeležba bo pa vsaj takšna in če ne še večja tudi na drugih pohodih.

Svoje delo gradijo predvsem na mladih in so se tako uspešno vključili v celodnevno šolo v Preboldu, kjer organizirajo planinsko šolo, začetno za učence prvega razreda in nadaljevalno za učence 5. razreda in skrbijo, da na planinskih poteh pionirji čimbolje spoznajo zgodovino NOB.

FRANC JEŽOVNIK

KOČEVJE

Spomenik pred
rudarskim domom

Postavljanje kipa rudarja pred rudarskim domom v Kočevju. (Foto: F. Brus)

Po 175-letnem obratovanju rudnika rjavega premoga v Kočevju, so ga prvega marca letos zaprli. Da je nekoč rudnik v Kočevju bil, bo domačine spominjal kip rudarja, delo domačina akademskega kiparja Staneta Jarma.

FRANCE BRUS

VINICA

Srečanje borcev 5.
prekomorske brigade

Minulo soboto je bila v Kopru seja pododbora za 5. prekomorsko brigado, ki so se je udeležili delegati iz vseh občin Primorske ter Stane Mahne, predsednik domicilnega odbora omenjene brigade, ki ima svoj sedež v Celju. Beseda je tekla o neposrednih pripravah za izvedbo tovariškega srečanja nekdanjih borcev te brigade, ki bo na Vinici dne 16. aprila letos in ki ga prirejajo tamkajšnje družbenopolitične organizacije in domicilni odbor 5. prekomorske brigade v spomin in počastitev 33-letnice prihoda brigade v Slovenijo in vključitev borcev v enote 7. slovenskega korpusa.

Znano je namreč, da je bila ta partizanska enota ustanovljena v Angliji jeseni 1944 leta iz tistih naših sonarodnjakov, ki so se pod silo razmer znašli v zavezniškem vojnem ujetništvu in ki so se plebiscitarno izjavili za prostovoljen vstop v vrste NOVJ. V Splitu so enote (čete in bataljone) dopolnili z novimi borci predvsem primorskimi Slovenci, oblikovali so nove komande čet, štabe bataljonov in brigade ter ustanovili potrebne prištabne in druge enote, ki so bile potrebne za uspešno vodenje borbe. V začetku je bilo v brigado vključenih 3200 borcev, toda v Slovenijo je prispele 2400 dobro oboroženih borcev, ki so s seboj prinesli 500 brzostrelk, 200 strojnic, 8 minometov, protitankovske puške, radijsko postajo, itd. Za očiščevalne operacije v Dalmaciji je brigada bila operativno podrejena 19. dalmatinski diviziji. Ob ustanovitvi IV. armade pa je bila vključena v 20. dalmatinsko divizijo, v sklopu katere se je udeležila številnih borb v Liki in še zlasti se je izkazala v borbah za osvoboditev Gospiča. Tudi pozneje so se borci omenjene brigade izkazali v borbah pri Podturnu, Črmošnjicah, Starih Zagah in še zlasti pri Orlah v bližini Ljubljane. V boju je padlo 256 borcev in bork.

Tovariško srečanje borcev brigade bo 16. aprila 1978 ob 10. uri ob reki Kolpi pri Vinici. V slučaju slabega vremena pa bodo srečanje priredili v prostorih osnovne šole na Vinici. V izvedbi kulturnega programa bodo sodelovali domači izvajalci, med njimi tudi pevski zbor, ki bo prvič pred nekdanjimi borci brigade zapel tudi pesem 5. prekomorske brigade, ki jo je na besedilo književnika Jožeta Šmita uglasbil Rado Simoniti.

Muzej revolucije iz Celja pa pripravlja posebno razstavo o razvojni in borbeni poti 5. prekomorske brigade na Vinici. Kasneje bo ta razstava obiskala še nekatere kraje v Sloveniji, med njimi tudi Koper in Novo Gorico. Za organiziran prevoz z avtobusi naj se zainteresirani prijavijo pri občinskih odborih ZZB NOV Primorske najkasneje do sobote 2. aprila 1978. Če bo dovolj prijav, bodo posebni avtobusi peljali: iz obalnega območja in Sežane nato iz Ilirske Bistrice, Postojne in Ajdovšine ter iz Nove Gorice, Tolmina in Idrije. Organizatorji tovariškega srečanja še posebno vabijo vse nekdanje borce brigade, naj se s svojimi člani družine udeležijo srečanja v čimvečjem številu. Prav tako vabijo na zborovanje vse ostale borce in druge občane.

ALBERT KLUN

KRANJ

Prvi krajevni praznik

Na predlog krajevne organizacije ZB Vodovodni stolp v Kranju je ta krajevna skupnost letos prvič praznovala 21. marec, kot svoj krajevni praznik, ki bo poslej tradicionalen.

Tega dne leta 1944. je sovražnik obkolil in napadel tako imenovani Sorlijev mlin, kjer je bil takrat sestanek glavnih predstavnikov takratnih okrajnih in okrožnih organizacij KPS, OF, SKOJ, VOS itd. Po srečnem naključju so bile samo tri žrtve.

Na komemoraciji, ki je bila na predvečer praznika na kraju dogodka je predsednik ZB tega terena Ignac Laharnar med drugim tudi poudaril pomen obujanja tradicij naše revolucije. Udeležena takratnega dogodka – Matija Suhadolnik in Ivanka Sorli pa sta pripovedovala svoje spomine. Na komemoraciji je sodelovala kranjska godba na pihala, recitatorji, veliko kranjanov ter mladine in tabornikov s programom ob tabornem ognju.

Na sam dan praznika, 21. marca pa je bila svečana akademija v Domu JLA. Nastopila je šolska mladina, baletna skupina, vojaki, recitatorji in pevski zbor Tugo Vidmar. Predsednik IO skupščine občine Kranj Tone Volčič je v slovesnem govoru poudaril velik pomen razširjanja in utrjevanja krajevne samouprave, predsednik te krajevn skupnosti Stane Božič pa se je s plaketami in priznanji zahvalil številnim aktivistom tega terena za njihovo sodelovanje pri razvoju tega terena.

K. MAKUC

KOZJANE

Spominska svečanost

V nedeljo, 12. marca 1978 so se zbrali na Kozjanah preživeli borci brkinske čete in drugih partizanskih enot, ki so delovale v Brkinah, politični aktivisti južnoprimorskega okrožja in številni prebivalci Brkinov, da počastijo spomin na 35. obletnico hudih bojov 13. marca 1943, ko je padlo 7 partizanskih borcev. Kljub hudim izgubam in veliki sovražnikovi premoči, saj je bilo tisti dan na ofenzivnem pohodu v Brkine okoli 12.000 italijanskih vojakov in fašistov, pa se je nepopolna Brkinska četa po več kot štiriurnem boju vendarle uspela prebiti iz sovražnikovega obroča proti Šmagorski dolini.

Skromno, toda pristrčno slovesnost ob spomeniku, zgrajenem pred 25 leti in posvečenem tedaj padlim: Rudiju Volku-Boju, Leopoldu Štolfi-Jelenu, Slavku Ludviku, Jožetu Ludviku, Pepci Čehovin-Tatjani, Marjanu Mahnetu, Iztoku Arsenu iz Istre in nekaterim domačinom je začel ob 13.30. uri predsednik odbora aktivistov južnoprimorskega okrožja Albin Cotar-Jaduk, ki je v uvodnem nagovoru ugotovil, da je moralna dolžnost in zadoščenje preživelih, da se poklonijo spomenu za svobodo padlih tovarišev, ki so prav tako kot mi hrepeneli po svobodi, a je niso dočakali, in hkrati izkažejo priznanje ljudstvu v osrčju partizanskih Brkinov za vse njegove napore in žrtve v osvobodilnem boju.

Za Cotarjem je spregovoril znani in proslavljeni komandir Brkinske čete, narodni junak Karlo Maslo-Drago, ki je najprej poudaril, da je kraj, na katerem je bilo prelite toliko krvi borcev za svobodo, kot na Kozjanah, nam vsem svet. »Zato«, je nadaljeval, »smo se preživeli tudi zbrali tu, da bi se spomnili na hude preizkušnje iz naše narodnoosvobodilne borbe in revolucije...«

Potem je še ugotovil, da je imela Brkinska četa v zgodnjem obdobju NOB skupaj s prebivalci teh krajev in političnimi aktivisti vlogo pobudnika vseljidskega upora, zato je predstavljala »pravo seme ljudske revolucije«. Svoj govor je končal s pozivom vsem, da se ne smejo oddaljiti od idealov, za katere so se borili.

Za Maslom je spregovoril še udeleženec tedanjega boja Alojz Kristančič iz Nove Gorice, ki je med drugim poudaril, da je šlo italijanskim okupatorjem v tedanji ofenzivi proti Brkinom predvsem zato, da onemogočijo mobilizacijo v NOV, ki se je bila tik pred ofenzivo razmahnila, in zatro osvobodilno gibanje. Italijanom je sicer uspelo presenetiti, ne pa uničiti nepopolne Brkinske čete, ki se je pod poveljstvom komandirja Antona Dolgana-Branka in politkomisarja Franca Hvaliča-Bolteja kljub izgubam z jurišem prebila. Tudi sovražnik je pretrpel v boju hude izgube, zato se je masčeval s požigom Kozjan, pobijanjem in množičnim odganjanjem prebivalcev v koncentracijska taborišča.

Ob zaključku svojega obujanja spominov je Kristančič še ugotovil, da brkinski ljudje kljub terorju niso klonili. Okrutnemu nasilju so kljubovali s tem, da so šli še odločneje v boj za lepše in srečnejše dni, saj so »v tej resnični zibelki primorskega partizanstva s pristrčno radostjo sprejemali vsakogar, ki se je bojeval za svobodo.«

Svečanost je zaključil Cotar in obvestil navzoče, da se bodo zbrali spet k praznovanju 35. obletnice kapitulacije Italije in priključitve Primorske k Jugoslaviji septembra tega leta na Kozjanah.

Po končani svečanosti so se zbrali sredi trikrat požgane vasi, ki je še vedno v ruševinah, med katerimi sameva lični spomenik padlim, preživeli borci Brkinske čete in se dogovorili, da se organizirajo v poseben odbor, iz svojih vrst pa so zbrali predsednika, podpredsednika in tajnika. Potem pa se dogovorili, da bodo organizirali v aprilu poseben sestanek, na katerem se bodo dogovorili o problemih in možnostih za pisanje zgodovine o vlogi in nalogah, ter uspehih Brkinske čete.

MAKS ZADNIK

Ob spomeniku žrtvam fašističnega terorja na Kozjanah se je zbralo veliko število kranjanov in drugih obiskovalcev

KOZANA V GORIŠKIH BRDIH

Spomenik borcem in
aktivistom

V nedeljo so v Kozani odkrili spomenik 23 padlim borcem narodnoosvobodilne vojske in fašističnega nasilja iz Kozane. Prav tako pa so s to slovesnostjo počastili tudi 34. obletnico požiga vasi. Že v sredi leta 1942. je bil v vasi ustanovljen vaški odbor OF, januarja 1943. pa skupina borcev NOV. Italijanski fašisti in pozneje Nemci, so v vasi večkrat zasliševali ljudi, jih vodili v zapore, taborišča in streljali talce. Tudi 26. marca 1944. so Nemci prišli v vas, preiskali nekaj hiš organizatorjev OF, pobili štiri vaščane in zažgali 24 stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij. Na nedeljski svečanosti je govoril organizacijski sekretar občinske konference ZKS Nova Gorica Stojan Vodopivec, ki je govoril o zgodovini NOB in o pripravah na partijske kongrese, spomenik pa je odkril Evgen Zuljan, oče Radovana Zuljana-Strnada, pomočnik načelnika OZN-e IX. korpusa, katerega ime je tudi zapisano na spomeniku.

J. ALIČ

MOZIRJE

Žene-strelke ob prazniku

Že vrsto let zapored se ob dnevu žensk pomerijo med seboj ženske v streljanju z zračno puško. Letošnjega tekmovalstva se je udeležilo kar osem štirčlanskih ženskih ekip.

Tokrat so prvo mesto osvojile strelke iz ekipe osnovne strelske organizacije Mozirje, najboljša med posameznicami pa je bila Vera Lukše.

Vse tekmovalke so dobile spominska darila, najboljša pa še posebno nagrado »Elkroja« iz Mozirja.

FRANC OMLADIČ

Trinajstega jana

Sv. Ana na

Ko je 13. januarja leta 1945 zgodaj zjutraj žarelo na vzduhu nad
Ložem, pod streli podivjanih domobrancev mi

Vasica Sv. Ana nad Ložem

Snežilo je, ko smo se 6. januarja 1945. leta zgodaj zjutraj u Pudobu, v Loški dolini postrojili za pohod. Tesno smo stali drug ob drugem. Čutili smo nekakšen mraz, bolj v sebi kakor pa v ozračju. Pred nami je bil dolg pohod čez Racno goro, Loški potok, vse tja do Sodražice in nazaj. Ko smo prišli v Loški potok, so se z vseh strani stekale partizanske enote Notranjskega odreda in razne zaledne enote Notranjskega področja. Bolnišnicam v Snežniških gozdovih je primanjkovalo hrane.

Z nočjo smo odšli s Hriba v Loškem potoku proti Sodražici. Naša 3. četa je šla na čelu dolge partizanske kolone. Za nami je stopala 1. četa, potem pa razne zaledne enote s sanmi, katere so vleki močni konji. Gazili smo celec, ki ga je bilo kar do pasu. Ker smo bili na čelu kolone, smo se z velikimi napori prebijali dalje, proti Sodražici.

Ko smo prišli do tistega mesta, kjer se cesta prevesi proti Sodražici, je bilo ukazano: - Kolona stoj! - Gozd nas je obdajal z vseh strani, bilo je kljub beli pokrajini temno. Dobro se spominjam, da je z leve strani ceste med smrekami stala pritlična hišica.

Po koloni je prišlo obvestilo, da so konji omagali. Morali smo počakati, da se kolona ne bi pretrgala. Snel sem puško, naslonil glavo na cev in še tisti trenutek zaspal. Kako dolgo sem spal, ne vem. Nekje globoko v snu sem zaslišal: - Kolona naprej! - Na pol v spanju sem se začel pomikati s kolono naprej.

Pred Sodražico smo se razvili v »strelce«. Ura v zvoniku je bila polnoči. Središče vasi je bilo razsvetljeno z električnimi lučmi. Prijetno smo se počutili.

Vrnitev v Loški potok je bila lažja. Bili smo v zaščitnici. Lažje se je hodilo. Sneg je bil tako steptan, malo od partizanov, še bolj od konj in sani, da je cesta izgledala kot pluzena. V Hribu nam je intendant razdelil velike kose svežega govejega mesa skupaj z napotkom: - Znajdite se! - Pa smo se res!

Popoldne smo odšli proti Loški dolini. Na pobočju Racne gore, tam,

kjer se pogled odpre proti Loški dolini, so se na dveh saneh pripeljali za nami borci 1. čete. Prepevali so ob spremljavi dobrega harmonikaša. Med njimi je bil tudi brat-dvojček Mitja. Oba sva bila četna sekretarja SKOJ, Mitja v prvi četi, jaz pa v tretji. Prisedli smo k njim in jim pomagali pri petju.

Nad zasneženo Loško dolino se je pričel spuščati mrak zimske noči. Čaroben je bil pogled na množične, zasnežene gozdove Snežnika in Javornika. Veselo razpoloženje je zmotil vzklik: - Avioni! - Zgrabili smo orožje, da vžgemo po njih, kajti iz smeri Loža so proti nam resnično leteli avioni. Tedaj je Marjan zavpil: »Fantje, to so Titovi avioni! Poglejte! Rdeče zvezde imajo! Hura!! Leteli so nizko. Dvignili smo puške in brzostrelke ter z njimi mahali pilotom v pozdrav. Dobro smo jih videli, pa tudi oni nas. V znak, da nas vidijo in v pozdrav so »pomahali« s krili. Prelepo so se videle rdeče zvezde na krilih in repu. Naši pogledi so jih božali, dokler jih niso skrili vrhovi zasneženih gora.

Prvič smo videli naša letala. To nas je napolnilo s takšnim veseljem, da smo kar kipeli od navdušenja. Zapeli smo na ves glas: - Hej brigade... Posebno smo polni želja in hrepenjenja odpeli zadnjo kitičo:

Hej takrat s plamenečim bomo nagelnom rdečim spet privrskali v naše vasi!

Svoboda - ta opojna beseda, s hrepenenjem in trpljenjem pretkana! Kaj kmalu smo utihnili. Imel sem občutek, da mnogi od nas v mislih doživljajo tisti srečen trenutek, ko bomo z »nagelnom rdečim« prikorakali v vasi, v belo Ljubljano.

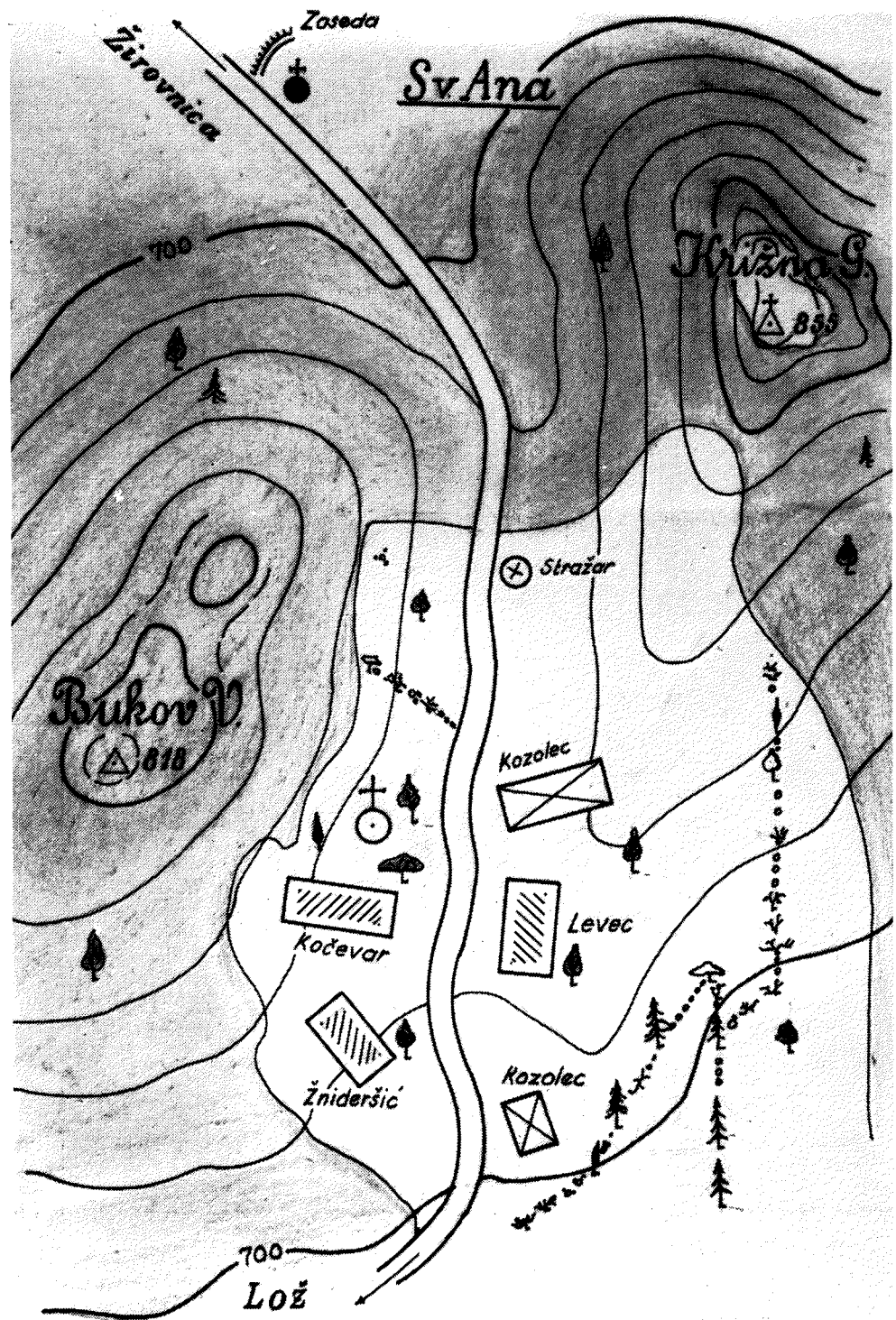
V Markovcu so nas porazdelili po hišah. Dali so nam tudi nove angleške puškomitraljeze »Brenne«. Vsaka četa je dobila po štiri in več brzostrelke. Municije pa toliko, kolikor jo je mogel kdo nositi. Ko smo se tako na novo oboroženi postrojili, so nam komandirji povedali, da to noč ne bomo stražarili. Ščitili nas bodo partizani notranjskega odreda, ki niso bili v Sodražici. Za

nami je bil pohod dolg 56 km, ki je trajal 33 ur.

Z jutrom pa smo bili spet na pohodu. Čez Bloško polico in Novo vas smo odšli na Hudi vrh na Bloški planoti. Čez dva dni je sem prišla tudi 1. četa. Ponoči 11.-12. januarja je partizanka Franceljnova, rodila sina. Njen mož Franc je jeseni padel. Bil je hraber, sposoben komandir in pravi tovariš. Ko sva z Mitjem prišla v partizane, nama je bil najin prvi komandir voda. Zjutraj so v hudem mrazu mlado mamico-partizanko in njenega sina odpeljali s sanmi v Snežniško bolnišnico. Naši dve četi pa sta preko Metulj, Knežje njive in Loža pozno dopoldne prišle k Sv. Ani nad Ložem. Vso to dolgo pot smo napravili po globokem snegu in hudem mrazu. Prva četa se je porazdelila v tri hiše - toliko jih je vas tudi štela. Naša 3. četa pa je šla v mežnarjjo na Križni gori, 15 minut hoda nad Sv. Ano.

Kosilo so kuharji skuhalo bolj pozno popoldan. Komaj pa smo pojedli, že je bil zbor za pohod. Morali smo ščititi zaledne enote, ki so šle v »nabiralno akcijo« na Bloško planoto - v Veliki vrh, Studenec in druge vasi. Preden smo odšli, je komandir 1. čete Herblanov Jože, doma iz Žirovnice pri Cerknici, poslal v zasedo k cerkvi Sv. Miklavža. (cerkev stoji ob poti od Sv. Ane v Žirovnico) tri partizane s strojnico. Dobili so ukaz, naj se vrnejo k Sv. Ani šele ob 8. uri zjutraj, če jih druga skupina prej ne bo zamenjala. Straža je bila postavljena na robu gozda ob poti za Žirovnico, okoli 150 metrov od Levčeve domačije. S strani Loža nismo imeli nobenega varstva. Loška dolina je bila stalno osvobojeno ozemlje in od tu nismo pričakovali sovražnika.

Pred odhodom je pomočnik komandirja 3. čete, Kožar Franc, doma iz okolice Ribnice, obvestil komandirja čete poročnika Intiharja Franca, da je malo pred tem streljal na skrivača pri cerkvi na Križni gori. Povedal je tudi, da je bil skrivač oborožen in da mu je uspelo pobegniti. Marjan Dominik, politkomisar, pa je prosil komandirja, da bi ostali Franc Levstik, komisar, Franc Kožar in še

en partizan ter on na Križni gori, ker da so močno prehlajeni. Komandir jim je dovolil. Pri Sv. Ani pa je od 1. čete ostala le straža in dva kuharja, da nam pripravita zajtrk, ko se vrnemo.

Napad je bil nenaden

Vsi ostali pa smo šli na pohod. Ko smo se pred mrakom postrojili, je pričelo deževati. Med mrzlimi debelimi kapljami so se spuščali tudi debeli kosmiči. Nebo je bilo prekrito s temnimi grozečimi oblaki. Pred nami je bila

zasnežena, 30 kilometrov dolga pot. Šli smo na Bloško planoto, kjer smo bili še pred osmimi urami. Zaveš borcev in disciplina sta bili resnično na visoki ravni. Zavedali smo se, da tako mora biti, ker je pač taktika pratizanskega vojskovanja nenehni manever - pohodi. Res pa je tudi, da so bili borci naših čet sami prostovoljci. Veliko med njimi jih je bilo že članov KPJ, osemdeset odstotkov vseh borcev pa nas je bilo skojevcev.

Temno je bilo res kakor v rogu. Deževati in snežiti je prenehalo z novim dnem 13. januarja. Utrujen, premočeni in premra-

ženi smo se vračali k Sv. Ani. Verjetno je sleherni od nas imel iste misli - toplo kmečko peč ob kateri bo sladko zaspal. To nas je bodrilo, da smo se lahko z zadnjimi močmi vzpenjali v zavetje naše vasi. Z Mitjem in še s tremi partizani smo stopali skupaj kot zaščitnica. Kakih 300 m pod vasjo smo našli v snegu sedečega partizana Urbasa, doma iz Dolenjega jezera pri Cerknici. Spal je. Le na pol smo ga prebudili. Prosil je, naj ga pustimo spati, ker da nima moči, da bi šel dalje v hrib. Položili smo ga na odejo in ga privlekli v vas. Da bi ga nosili, tudi

nuarja leta 1945

ad Ložem

medu kot simbol bližajoče se svetlobe, so pri Sv. Ani nad umirali mladi partizani Notranjskega odreda.

Znidaršičeva domačija pri Sv. Ani nad Ložem

mi nismo imeli več moči. V vas smo prišli kmalu po peti uri zjutraj.

Pri Sv. Ani nam je komandir Intihar dejal, naj se porazdelimo po hišah z borci 1. čete. Ko se odpočijemo in najemo, bomo šli na Križno goro. Ukazana nam je bila stroga pripravljenost. To pomeni, da moramo spati oblečeni in obuti, z orožjem ob sebi. Z Mitjem in njihovim oddelkom sem šel k Znidaršičevim, kjer so se že prejšnje popoldne nastanili. Bili smo pa nemalo začudeni, ko smo v hiši na peči našli partizane, ki bi morali biti v zasedi. Zaskrbljeno smo vprašali komandirja patrulje Vinka, če so dobili zamenjavo in če so obvestili komandirja, da so tu. Vinko je obljubil, da bo to takoj storil.

Zaradi utrujenosti in toplote, ki se je prijetno širila od kmečke peči, smo kmalu zaspali. Slamo smo nastlali kar po tleh. V tisti sobi so na dveh posteljah spali še trije Znidaršičevi otroci. Tudi ostali borci, ki so se porazdelili pri Levčevih in Kočevarjevih, so hitro zaspali. Komandir 3. čete in komisar 1. čete sta se vsedla pri Levčevih v kuhinji za mizo in tudi zaspala. Budna sta bila le kuharja, ki sta na dovrišču pri Kočevarjevih kuhala zajtrk. Stražar na robu gozda je verjetno spal.

Bilo je nekaj pred 7. uro zjutraj, ko se je Levčeva

mama namenila iti v hlev nahranit prašiče. Čim pa je odprla vrata, se je hitro vrnila v kuhinjo, zbudila komisarja in mu povedala, da gredo proti vasi v bela oblačila oblečeni vojaki in da pred seboj vodijo našega stražarja. Komisar, misleč, da se vrača naša zaseda, jo je pomiril, da so to naši... V tem trenutku pa so domobranci skočili v hišo in zavpili: »Banditi, predajte se!« V tisti zmešnjavi je Rafko vrgel bombo skozi okno, takoj nato pa so skočili skozi okna komandir Jože Hrebljanov, Franc Hiti in Rafko, ter pričeli bežati. Z njimi je bežala tudi partizanka Julka.

Domobranci pa so v tem času obkolili že vse tri hiše. Beg v življenje je uspel le Hitiju, ki je bos, po velikem snegu, tekel do Starega trga. Rešil se je tudi kurir 1. čete Janez, doma iz Dolenjega jezera pri Cerknici. Domobranci so ga že držali, pa mu je uspelo pomešati se med Levčeve. Enemu od otrok je snel kapo in si jo hitro poveznil na glavo. Ker je bilo temno, domobranci tega niso mogli opaziti.

Malo pozneje se je skril na podstrešje. Jožeta, Julko in Rafkoto so pokosili domobranci streljati nekaj metrov od hiše. Nekaj ujetih partizanov so domobranci takoj postrelili za zidom Levčevega vrta. Franca Intiharja so pustili živega. Našli so ga spečega za mizo.

Malo pred tem sta stopila iz Kočevarjeve hiše komandir voda 1. čete Franc Oblak, doma iz Podslivnice pri Cerknici in mitraljezec 3. čete Milan Malavašič, doma iz Loga pri Brezovici. Želela sta se prepričati, če je zajtrk kuhan. Bila sta brez orožja. Čim sta stopila pred hišo, sta zaslišala: »Bandita, predajte se!« Skočila sta nazaj v hišo po orožje. Ker Milan ni videl druge rešitve, se je s plaščem in bombami za pasom zavlekel v vročo kmečko peč, v kateri je v kotu gorel ogenj. Kuhar, ki je tudi pritekel v hišo, je za njim zaprl vrata peči. Ko so takoj za tem domobranci vdrlj v hišo, so v njej ujeli 6 spečih partizanov, med njimi tudi dva Mongola, Franca Oblaka in oba kuharja. Kočevarjeva gospodinja ni vedela, da je Milan v peči. Ko je odprla vrata peči z namenom, da pogleda kako se je ogenj razgorel in je v njej videla partizana, jih je takoj zaprla. Pred vrata peči pa je postavila skledo vode. Pozneje pa je Milana obvestila, da leži po vasi vse polno pobitih partizanov in da naj vsaj še malo vzdrži. Ker pa se je zavedala, da Milan v peči ne more dolgo vzdržati, mu je, ko je imel na rokah že hude opekline, pomagala, da se je izvelel iz peči ter ga skrila v klet. V vasi so bili še vedno domobranci. Kočevarjeva je s tem dejanjem postavila na kocko svoje življenje pa tudi živ-

ljenje svojih otrok. Mož ji je že pred tem umrl v internaciji na otoku Rabu, leta 1942.

V Znidaršičevi hiši, kjer smo mi spali, je bilo pa tako: Iz toplega sna nas je vrnil v resničnost surove vojne rafal, ki je razbil steklo v oknu sobe, kjer smo spali. Takoj za tem smo zaslišali Vinkov glas: »Tovariši, k orožju! Domobranci so tu! Obkoljeni smo!« Franci je vpil: »Tovariši, borimo se!« Zapel je mitraljez, brzostrelke, puške. V tem so se prebudili tudi otroci, ki so spali v isti sobi: Janez, Marija, Mirko, stari med 7 do 13 let. Pričeli so jokati. Iz sosednje sobe se je zaslišal prosek glas gospodarja, naj prenehamo streljati, da bi šli lahko otroci ven. Domobranci so prenehali streljati. Nato se je zaslišal glas domobranca pred vrati: »Naj pridejo otroci ven!« V spalnih srajčkah in bosi so tresočji otroci stopili v hladen jutranji sneg. Za njimi je šla njihova mati, nato pa še gospodar Znidaršič. Ko je stopil pred hišo, je zadržala brzostrelka. Znidaršič se je zadet zrušil, levo od vrat v sneg. Umrl je isti dan na sanah na poti v Cerknico.

Stal sem pri vratih sobe in vse to dobro videl. Zopet se je vnel boj. Mitraljezec Vinko je bil kmalu ranjen v levo roko nad zapetjem. Prosil je za pomoč. Z Mitjem sva mu priskočila in pomagala, kolikor sva znala. Ker pa v hodo v hišo ni nihče branil, so domobranci vdrlj v hišo, nas zgrabili in pričeli vleči ven. Pred hišo je bilo okoli 50 domobrancev. Vsakega partizana sta držala dva domobranci, drugi pa so se razdelili v dve skupini in začeli streljati partizane, čim bi jih domobranci pahnili pred cevi. Če je imel kateri od partizanov boljšo angleško bluzo, so mu jo na grob način slekli, nato pa ga pahnili v smrt.

Z Mitjem sva bila zadnja v stroju smrti. Za nama je bil samo še partizan Franci iz Ljubljane. Vse se je dogajalo pred našimi očmi. Videli smo, kako kri moči srajce naših tovarišev, ki so jih pobili izdajalski strelj domobrancev, Rupnikovega jurišnega bataljona iz Cerknice.

Na vzhodu je žarelo kot simbol bližajoče se svobode...

Tu pri Sv. Ani pa je tekla kri mladih partizanov in škropila komaj zapadli, sveži sneg. Domobranci so rjovelj kakor podivjane živali in se škodoželjno rezali partizanom, ki so umirali pred njihovimi očmi. Gledali smo njihove spocene obraze, polne sovraštva, pokvarjenosti in sadizma. Takšne neljudi je mogel vzgojiti na Slovenskem le klerikalizem.

Zadnjega, ki so ustrelili iz naše skupine, je bil Marjan iz Ljubljane. Tudi njemu so slekli bluzo. Smrtno zadet se je prijel za glavo in žalostno zaklical: »Mamica moja!« Nato se je zgrudil med svoje tovariše, ki so ležali mrtvi vse naokrog.

Na vrsto sva prišla tudi midva z bratom Mitjem. Prijela sva se za roke. Če naju že ubijejo, naj padeva skupaj – dvojčka sva! Z drugo roko sva zgrabila domobrance in se upirala z nogami v sneg. Pričelo se je prerivanje. Domobranci so vpili naj naju pahnemo naprej. V tistem trenutku je pritekel domobranci oficir s pištolo v roki in ukazal naj prenehajo streljati, češ da morajo nekaj živih partizanov pripeljati v Cerknico. Odvlekli so naju dva in Francita pred Kočevarjevo hišo. Tu so močno zastražene držali ujetje še druge partizane. Med njimi tudi našega komandirja poročnika Intiharja. Zalostno so se srečali naši pogledi. Kmalu za tem pa so ga prepoznali njegovi domačini – domobranci. Doma je bil blizu Kožljeka. Odpeljali so ga. Moral je sleči bluzo na kateri so bili lepi oficirski našitki. Usmrtili so ga strelj domačinov. Tudi intendanta 3. čete Toneta Turka so spoznali domačini, ga odpeljali in že se je zaslišal strel. Zadnjega so ustrelili Italijana Giovannija, mitraljezca 3. čete. Neki domobranec je uperil prst nanj in mu rekel: »Ti si pa Italijan!« Rekel mu je naj gre z njim. Zadržala je brzostrelka. Giovanni je bil med slovenskimi partizani od 9. septembra 1943. Bil je hraber in dober mitraljezec.

Partizanski davek je bil krvav. Domobranci so ubili 15 partizanov, ujetih pa nas je bilo 16. Rešili so se samo Franc Hiti, kurir Janez in Milan Malavašič. Hoteli so nam zvezati roke

pa niso našli vrvi. Ko so se domobranci postrojili, smo videli, da jih je okoli 150. Na dveh mulah so imeli težak minomet. Pred odhodom so izstrelili mino proti Loški dolini. Zastrazene z vseh strani so nas odgnali.

Preden smo prišli do gozda so se s Križne gore zaslišali strelj brzostrelke. Politkomisar Marjan Dominik je izstrelil rafal na domobrance, ki pa je v naših srih odjeknil kot slovo.

Za ujete borce Notranjskega odreda se je začela trpljenja in gorja polna trnjeva pot, ki je skozi Ljubljanske zapore in koncentracijsko taborišče Dachau le peljala v svobodo. Mnogi jo, žal, niso prehodili do kraja.

★

Z bratom rada obiskujeva kraje, kjer sva bila partizana. Posebno pa Loško dolino in Bloško planoto. Če le moreva, se udeleživa tudi proslav. Takrat zmeraj pogovor nanese tudi na tisti 13. januar pri Sv. Ani. Vsi sprašujejo, kako je bilo mogoče, da smo doživeli takšen poraz. Ali smo bili izdani? Nekateri celo povedo, kdo nas je izdal. In da je prejel zaslužen kazni!

Resnica pa je drugačna! Usodne napake smo napravili sami. Budnost je popolnoma odpovedala. Tudi boriti bi se morali boljše. Saj smo kljub vsemu le bili dobro oboroženi. Prebivalci Sv. Ane pa so vsi do zadnjega dokazali več kot samo zavednost, saj so skupaj z nami doživeli to krvavo jutro.

A o tem je zdaj težko pisati. Pozabljeno pa ni ničesar. Preveč je bilo gorja, sovraštva...

Dolžnost vseh nas živih borcev je, da svojim tovarišem postavimo lepši spomenik, kot ga imajo zdaj pri Sv. Ani. Oni to zaslužijo! Umirali so junaki!

Ze pri starih Grkih je veljalo: Bitko bodo preživeli samo tisti padli, katere bodo živi vzeli v spominu s seboj!

Oni so z nami tudi danes! Vsi: Jože, Franc, Julka, Tone, Giovanni, Vinko, Marjan...

Bojan in Mitja Tollazzi
kapetana bojne ladje

Ob spomeniku padlim borcem Notranjskega odreda pri Sv. Ani nad Ložem. Z leve proti desni: Mitja Tollazzi, Milan Malavašič in Bojan Tollazzi.

Ubili so mojega dedka

Bilo je 25. marca, tik pred koncem vojne:

Moj dedek se je vračal iz bolnišnice »Franje«. Bil je ranjen v obe nogi. S pomočjo kurirjev in dobrih ljudi je prispel do vasi Lipa na Krasu. Tam se je preoblekel. Obledo, nahrbtnik in orožje je skril v neko jamo. Že tisti dan ga je babica pripeljala do Hudega loga k sorodnikom. Tam naj bi prespal in naslednjega dne nadaljeval pot. Toda zgodilo se je nekaj strašnega! V vas so prišli četniki. Grozili so, da bodo ljudi pobili in hiše zažgali, če bodo našli partizane v njih. Ko je dedek zvedel, se je bal, da bi zaradi njega zažgali hišo. Počasi se je podal čez vrt. Četniki so ga videli in ustrelili. Ustrelili so tudi druge moške, ki so jih dobili v vasi. S kmečkim vozom so jih prepeljali na pokopališče in jih pokopali.

Večkrat obiščem spomenik padlim borcem in se spomnim, kaj mi je povedala babica... Rad bi imel živega dedka.

SEBASTJAN MARUŠIČ, drugi razred

Od osvoboditve do priključitve

Nekatere stvari se kmalu pozabijo, mnoge se vtisnejo globoko v srce:

Prve dni maja 1945 so v Gorico prišli partizani, nekaj dni zatem pa zavezniki. Kmalu po prihodu zaveznikov so se morali partizani umakniti iz mesta. Postavljena je bila demarkacijska črta, ki je delila tako imenovano cono A in B. V coni A so imeli glavno besedo zavezniki, v coni B naši. Meja med cono A in B je potekala nekje okrog deset kilometrov vzhodno od Gorice preko Krasa. Umik partizanov, ki so prvi zasedli Gorico, je močno prizadel domačine. Čutili so nepošteno ravnanje zaveznikov do partizanov, ki so se do konca borili za osvoboditev teh krajev. Organizirane so bile demonstracije, s katerimi so naši ljudje hoteli prikazati krivično početje zaveznikov. Demonstracije pa zaveznikom niso bile po volji, zato je njihova policija preganjala demonstrante.

Več kot dve leti so se naši ljudje borili za priključitev Gorice in Trsta k Jugoslaviji! Kljub temu je bila postavljena krivična nenaravna meja, ki je našim krajem odvzela mesto... Potem se je začelo z gradnjo Nove Gorice, ki je danes naše kulturno in gospodarsko središče.

VLASTA MOZETIČ, osmi razred

Bila sem na Urhu

Že veliko sem slišala o mučenju zavednih Slovencev med vojno. Vedela sem, da so požigali hiše, pobijali ljudi, jih pošiljali na prisilno delo, mučili, obešali in odganjali v taborišča.

Letos sem obiskala mučilnico na Urhu pri Ljubljani, ki je preurejena v muzej. Takoj ob cerkvi stoji spomenik. Je zelo velik. Napisov ni bilo mogoče videti, ker je zaščiten z zimsko oblogo. Za spomenikom se razprostira gozd, ob cerkvi pa so trate, posejane s trobenticami in drugim cvetjem. Stric mi je povedal, da so belogardisti tod okoli počenjali grozne stvari. Žrtve so vozili iz Ljubljane in od drugod. To se je dogajalo največkrat ponoči. Mučili so jih na nečloveške načine. Človeka, že vsega izmučenega, so privezali k drevesu in ga pretepali. Ko se je onesvestil, so ga polili z vodo in nadaljevali z mučenjem. Kljub mučenju naši ljudje niso izdajali. Rajši so umrli, kot bi kaj povedali. Dogajalo se je tudi, da so belogardisti žrtve pokopavali kar v gozdu. Skopali so grob in takoj zasadili smreko, da bi tako zbrisali sled. Po vojni so naši aktivisti našli grobove. Najbrže vseh niso našli. Žrtve so prekopali in jih dali v skupen grob, ki je ob spomeniku.

V notranjosti cerkve so stojala s fotografijami. Prav na začetku so slike mučiteljev z Urha, nekoliko naprej je nekaj slik s pohodov Nemcev in Italijanov po okupirani Ljubljani ter zemljevidi njihovih postojank, naprej pa so slike mučencev. Preden so jih zakopali, so jim odsekali glavo. Nekemu Slovincu so vzrezali zvezdo v obraz... Ali so to res počenjali ljudje?

NATAŠA MARTINUČ, četrti razred

Predstavljamo vam

GLASILO PIONIRJEV OSNOVNE ŠOLE MIREN

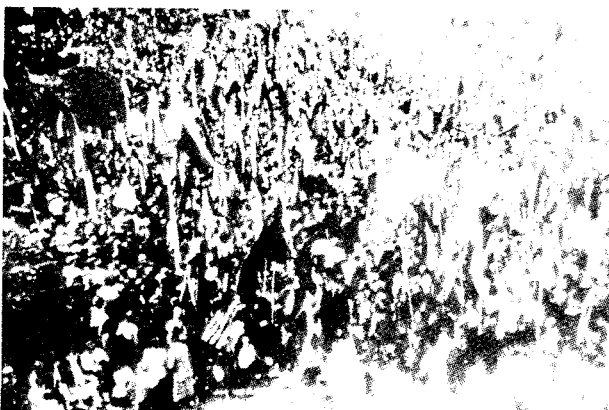

Brstje, ki ga izdaja zveza pionirjev in zveza socialistične mladine osnovne šole Miren pri Novi Gorici, je na devetem srečanju mladih dopisnikov v Postojni prejelo tretjo nagrado... S prispevki, ki vam jih danes predstavljamo, pa se mladi iz Mirna vključujejo v praznovanje tridesete obletnice priključitve Slovenskega Primorja k matični Jugoslaviji.

**VSE, ZA KAR SMO SE BOJEVALI
IN KAR SMO USTVARILI V ZADNJIH
40 LETIH, JE VZKLILO IZ NAŠEGA
BOJA.**

**SREČNI SMO IN PONOSNI, DA
IMAMO TITA.**

**Z USTVARJALNIM DELOM BOMO
NAREDILI JUGOSLAVIJO ŠE LEPSHO
IN BOGATEJSO.**

Demonstracije v Gorici 19. junija 1945...

Pogovor z Ivico Štanta

Ali ste tudi med narodnoosvobodilnim bojem praznovali dan žensk in kako?

– Prvič smo ga praznovali marca 1944. To praznovanje je bilo v obliki tajnega sestanka v Japniščah. Prisotnih je bilo petintrideset žensk, za tiste čase kar velika številka. Pogovarjale smo se, kako bi agitirale za odhod mož in sinov k partizanom.

Kdaj je bila ustanovljena organizacija AF njena vloga?

– Organizacija je bila ustanovljena julija 1943. Vloga te organizacije je bila tudi zbiranje hrane, obleke in zdravil za partizane. Zbirali so tudi denar za denarno podporo družinam, katerih moške in sinovi so odšli v gozdove. Najbližje partizanske čete so bile takrat na Vrhu in Venišču in v njih je bilo v začetku največ dvajset borcev. Naslednja velika vloga je bila pridobivanje simpatizerjev narodnoosvobodilnega boja.

Ali je mnogo žensk sodelovalo v AFŽ?

– V začetku je bilo vključenih v organizacijo AFŽ zelo malo žensk. Vsaka je vedela samo zase, ker so se bale, da bi jih kdo ne izdal. Po kapitulaciji Italije je skoraj vsaka družina sodelovala v tej organizaciji.

Kdo je bila predsednica te organizacije?

– Prva predsednica je bila Kristina Rusjan, oktobra 1943 pa je predsedstvo prevzela Karolina Martinuč.

Kdaj ste začela sodelovati v narodnoosvobodilnem gibanju?

– Imela sem dva brata, ki sta že v začetku narodnoosvobodilnega boja začela sodelovati s partizani. V delavnici, kjer sta delala kot kovača, so se sestajali fantje, ki so sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju. V to so vključevali tudi mene in tako sploh nisem vedela, kdaj sem pravzaprav začela sodelovati. Dne 11. februarja 1943, dobro se še spominjam, je odšlo k partizanom devet fantov. Ponje so prišli ob devetih zvečer. To je zgledalo kot nasilna mobilizacija. S tem so rešili svoje internacije. Takrat sem opravila tudi svojo najtežjo nalogo. Bratoma so doma pripravili nahrbtnike z oblačili in hrano. Ker vsega nista mogla odnesti, sta pustila en nahrbtnik doma, da ga bom naslednji dan odnesla v zadnjo hišo v Vrtočah. Druga dne sem dala nahrbtnik v vrečo, vrečo v kotel, kotel na kolo in se odpeljala. V hiši, kamor sem prišla, niso hoteli vedeti nič. Počasi se je iz kleti le pokazal partizan. Takrat sem prvič videla partizana. Pozneje sem se vključila v mladinsko organizacijo.

SLIŠALI SMO, DA JE BILA 9. SEPTEMBRA 1943 RANJENA NEKA MLADA ŽENA... KAJ NAM LAHKO POVESTE O TEM?

– Dne 8. septembra je kapitulirala Italija. Bili smo zelo navdušeni. Druga dne je bilo zborovanje v Gorici, a ker se Italijani niso hoteli umakniti, je bilo le-to preloženo v Sempeter. Glavni govor na tem zborovanju je imel Jože Vilfan. Domov smo se vračali po Rojah, kjer so bili na letališču še Italijani. Začeli smo z nekakšnim izzivanjem. Nekdo izmed Italijanov se je ujezil in sprožil puško. Ranil je Danico Nemec v peto. V prvi hiši v Mirnu smo jo obvezali. To je bilo vse.

Kakšne naloge so bile poverjene AFŽ v septembrski ofenzivi, imenovani Goriška fronta?

– Bile so to velike in odgovorne naloge! Glavna naloga je slonela na odboru AFŽ. V nekdanjem italijanskem vrtcu pri Štantu je bila partizanska kuhinja. Takrat je mirenška četa štela stopetdeset partizanov. Bilo je tudi petdeset furlanskih partizanov – Garibaldincev in veliko internirancev iz Gonarsa in drugih italijanskih mest. Ženske so jim kuhale. Veliko vprašanje je bilo, kje dobiti hrano. Nekaj prašičev so dobili z letališča. Fronta je trajala več kot štirinajst dni. Ženske smo skrbale za ranjence, mladina pa je nosila hrano na položaje, kar je bila tudi zahtevna in težavna naloga.

In kako je bilo z veliko nabiralno akcijo v obliki paketov, za katero je dal pobudo prav pokrajinski odbor AFŽ za Primorsko?

– Dobro je uspela. Vsaka hiša naj bi dala en paket. V Mirnu smo nabrali tristo paketov, kar v tistih časih ni bilo malo. V vsakem paketu so bila oblačila, sanitetni material, hrana, zdravila, cigarete in topla voščila. Kupili smo tudi tri kolovrate, pri katerih so mladinke in žene vsak večer predle. Iz volne smo potem pletle rokavice, nogavice, šale in podobno. O tej uspešni akciji je pisalo v Partizanskem dnevniku in Slovenki.

Ali je res, da so ženske iz Mirna imele v oskrbi tudi nekaj bolnih in ranjenih partizanov ter med njimi Stjenka?

– Res je. Prvi partizan, za katerega so skrbale, je bil Mohor, ki je zbolel za pljučnico. V desetih dneh je ozdravel in se vrnil k partizanom. Drugi je bil Anton Šibelja-Stjenka. Imel je hudo revmo. Zanj je skrbela babica Marija, ki je šla v Gorico po zdravila. Tretji ranjenec je bil iz Furlanije in ga je prav tako zdravila tovarišica Ferlat. Četrti partizan je imel trinajst ran in ga je zdravil dr. Papič. Prepeljali so ga v bunker v Renče, ki je bil izdan in partizan se je sam ubil. Peti ranjenec je bil soborec Carja in Beča in je umrl materi v naročju. Pokopan je bil v Biljah.

Ali so partizani imeli partizanke in aktiviste za enakovredne moškim?

– Sprva so jim govorili, da boj ni za ženske, pa so z junaštvom in požrtvovalnostjo dokazale svojo enakopravnost.

ALEKSANDRA ŽIGON, ANKA KOSIČ,
SUZANA LOKAR, ERIKA MAKORIČ,
sedmi razred

Poizvedba o Albinu Dolščaku in Rudiju Turčinoviću

Prosim za podatke (rojstne in življenjepisne), ki so vam znani o kapetanu Albinu Dolščaku, rojenemu leta 1901 na Turjaku, partizanu od leta 1941, ki so ga pozimi 1944/45 poslali iz Barija v Beograd oziroma na Sremsko fronto, kjer je postal namestnik komandanta slovenskega bataljona prve krajiške brigade. **Padel je junaške smrti 17. januarja 1945 v bitki pri Opatovcu!** Enake podatke potrebujemo tudi o Rudiju Turčinoviću, doma iz Slovenije, ki je bil borec prve krajiške brigade in je padel leta 1942 v bojih pri Bihaću.

Podatke potrebujemo pri pisanju kronike prve krajiške proleterske brigade.

**ODBOR SLOVENSKEGA BATALJONA
PRVE KRAJIŠKE BRIGADE,
Vrtača 11, p. Ljubljana**

Iščem Staneta Dolenca!

Prosim, če se mi pismeno oglasi Staneta Dolenc, politični komisar, s katerim sva bila leta 1944 skupaj na Primorskem – v Brkinih. **Je učitelj v Stari lipi (Vinica pri Črnomlju).**

**ANICA MLASKO
Žepovci 8
p. Apače**

Z letošnjega pohoda na Porezen

Oživljeni ledeni Porezen

Niti ledenomrzla britev snežnega meteža, niti močan veter, ki je segal do kosti, nista zaustavila pohodnike letošnjega že tretjega spominskega pohoda na Porezen. Na strma in ledena pobočja in sam vrh Porezna so se vzpenjali planinci, taborniki in lovci iz Cerknega, Podbrda, Petrovega brda in Davče, da bi obudili spomin na dogodke 24. in 25. marca 1945. leta na Poreznu in v vaseh pod njim. Med okoli 4.000 udeleženci tega spominskega vzpona so bili tudi udeleženci NOB, med njimi Viktor Avbelj-Rudi, Tone Bole, dr. Miha Potočnik, general-major Gracijan Škrk, Janko Urbanc-Olga in drugi.

Zaradi izredno neugodnega vremena, proslave na vrhu Porezna pri spomeniku 32 padlim borcem, ki so umrli junaške smrti 24. marca 1945. leta v neenakem boju z nemškim okupatorjem, ni bilo. V oglušujoč veter je odjeknila le salva, ki so jo izstrelili kadeti šolskega centra RSNZ, medtem, ko so pripadniki enote JLA, ki nadaljuje tradicije Kosovelove brigade, izstrelili častno salvo na popoldanski spominski slovesnosti v Jesenici nad Cerknim. V tej vasi so namreč ustrelili nemški krovloki 97 ujetih partizanov. Le trem ujetim borcem se je uspelo rešiti in 25. marec 1945. leta jim je ostal v trajnem spominu.

Pred spomenikom 97 ustreljenim borcem v Jesenici pri Cerknem so pionirji prižgali 97 svečk. Zbranim je na spominski slovesnosti govoril predsednik občinske konference SZDL Idrija Viktor Podobnik, ki je med drugim poudaril tudi pomen prenašanja tradicij na mlade generacije in pridobitve NOB na katere spričo prevelikega pehanja za materialnimi dobrinami hitro pozabljamo. Izkušnje, plačane s krvjo, so naš neprecenljiv zaklad, mladina pa je naša prihodnost in njej moramo posvetiti še več časa in ji veliko več zaupati. Iz tisočeri cvetov, ki so zrasli iz krvi revolucionarjev, dehti nov duh, nova moč, ki bo dala življenju nove razsežnosti, kjer je delovni človek tudi v resnici sam svoj gospodar.

Na proslavi ob spomeniku so učenci osnovne šole iz Orehka pripravili zares prisrčen program. Predsednik sveta KS Orehek Dominik Prezelj pa je izročil Ivu Kovaču in Rudiju Vidmarju, ujetima borcema, ki sta po naključju ostala živa, diplomi o proglasitvi za častna člana KS Orehek.

**Slikal in zapisal:
STAŠ**

Vabimo!

Ljubljanska sekcija briško-beneškega odreda vabivse borke in borce, kakor tudi aktiviste tega področja **na tovariško srečanje, ki bo 6. aprila 1978 ob 18. uri v klubu delegatov v Ljubljani.** Pogovorili se bomo o delovnih akcijah in odkritju obeležij narodnoosvobodilnega boja na področju delovanja briško-beneškega odreda.

Pridite polnoštevilno!

**ODBOR SEKCIJE BRIŠKO-BENEŠKEGA
ODREDA**

Vabilo

ZB NOV, družbenopolitične organizacije in krajevna skupnost Košana vabi borce pivške in brkinske čete ter druge borce narodnoosvobodilne vojske in aktiviste narodnoosvobodilnega boja, pa svojce padlih in umrlih borcev in aktivistov ter drugo prebivalstvo na **slovesno odkritje spomenika ob petintrideseti obletnici požiga Volč, ki bo 9. aprila 1978 ob 10. uri v Volčah.**

V primeru slabega vremena bo prireditev v zaprtih prostorih.

**PRIPRAVLJALNI
ODBOR**

Obvestilo

Obveščamo nekdanje internirance Buchenwalda in njihove svojce, prijatelje, **da bo letošnje tovariško srečanje ob triintrideseti obletnici osvoboditve povezano z ogledom in polaganjem vencev v zloglasnem taborišču »Rižarna« v Trstu.**

Priložnost bomo izkoristili za tovariško srečanje z zamejskimi tovariši v Trstu, z ogledom Doberdoba in nekdanjega taborišča Gonars.

Odhod iz Ljubljane: **15. aprila ob 8. uri s Trga revolucije.**

Vrnitev: **predvidena 16. aprila ob 19. uri.**

Vabljeni! **Prijave sprejemamo do 10. aprila – potovalna agencija Intereksport, Ljubljana, Titova 25.**

Odbor grupe Buchenwald-Dora

Borcem Loškega odreda

Pozivamo borce in borke, kakor tudi svojce padlih in umrlih pripadnikov loškega odreda, da pošljejo svoje naslove na: **ZZB NOV Cerknica – za loški odred.** To je potrebno, da bi domicilni odbor te enote napravil točno evidenco pripadnikov tega odreda v zvezi s pripravami na razne proslave in končno tudi za izdelavo kronike loškega odreda.

**Za domicilni odbor:
Anton Bavec-Cene**

Poizvedba

Od 10. do 12. 3. 1978 je bila na uradnem obisku v Izoli delegacija iz mesta Tolentino, Italija. V tej delegaciji sta bila tudi predstavnika ANPI in v pogovoru sta prosila za ugotovitev bivališč nekaterih oseb iz Boke Kotorske, Črna gora. Te osebe so bile internirane v mesto Fabriano – Ancona – Marche. **Po kapitulaciji Italije so te osebe zbežale v San Cataldo pri Esanatoglia, kjer so ustanovili skupino partizanov ter tu ostali vse do junija 1944, ko so zavezniške čete osvobodile te kraje, od tu pa odšle preko Barija v Jugoslavijo.**

Te osebe so: **Milo, Slavko, Niko, Gojko, Natale, Antonio in Simone.**

Prvi naj bi bil študent medicine, Niko in Natale pa naj bi bila brata. **Za njihove naslove se zanimata Alberto Coltrinari in Anibale Pacini iz Macerata.** Točen naslov: Alberto Coltrinari, Nabrežje republike 8, 62029 Tolentino, Macerata, Italija.

Ker so ves ta čas prebili skupaj pri partizanih, bi želeli zvedeti njihove naslove in jih vabijo na tovariško srečanje v Tolentino! Javijo pa naj se na naslov: **ZZB NOV Izola, Kristanov trg 1.**

Zdravljenje v Karlovih Varih

Na podlagi dogovora o izmenjavi gostov bo počitniški dom ZZB NOV Ljubljana-Banjole tudi letos poslal svoje člane na zdravljenje v to češko zdravilišče. Štirinajstdnevnega zdravljenja se lahko udeleži šestdeset članov, prednost pa imajo borci narodnoosvobodilne vojske iz občin, ki so ustanoviteljice počitniškega doma v Banjolah.

Prva izmena je od 4. 6., druga od 18. 6. in tretja od 16. 7. 1978.

Člani ZZB, ki čutijo, da so takega zdravljenja potrebni in upravičeni, naj preko občinskega odbora ZZB NOV vložijo prošnje pri mestnem odboru ZZB NOV Ljubljana, Komenskega 7 – najpozneje do 25. aprila 1978. Priložijo naj tudi zdravniško potrdilo.

**Mesti odbor ZZB NOV
Ljubljana**

odrežite nam in pošljite v pismu

TV-15 NAROČAM NA NASLOV: _____

Naslov plačnika: _____

Podpis in naslov pošiljatelja: _____

Naš naslov: TV-15, uprava 61001 Ljubljana, p.p. 598, Mi-klošičeva 28/I.

Ivan Vozelj

V Šentlambertu nad Zagorjem smo se poslovili od tovariša Ivana Vozlja. Rodil se je leta 1896 v vasi Jablana nad Zagorjem. Bil je vojak v prvi svetovni vojni in dvakrat ranjen. Leta 1941 je začel sodelovati z NOB in ostal zvest sodelavec vse do osvoboditve. Njegova domačija je bila v času NOB zatočišče borcem in aktivistom. Vse tri njegove hčerke in sin so sodelovali z NOB, sin Janez pa je bil borec. Bil je odlikovan z medaljo zaslug za narod.

Jože Šiškovič

Februarja smo se na pokopališču v Brezovici poslovili od Jožeta Šiškoviča. Rodil se je pred 70 leti v Povžanah pri Materiji. Po kapitulaciji Italije je bil mesec dni v brigadi, iz kateri je bil odpuščen zaradi šibkega zdravja. Do konca vojne je aktivno delal za NOB na terenu.

Slavko Blažič

Na pokopališču v Grosupljem smo se januarja poslovili od tovariša Slavka Blažiča. Rodil se je leta 1928 v vasi Ragovo pri Novem mostu. Med NOB je opravljal kurirska dela na terenu. Njegov starejši brat je leta 1942 odšel v partizane.

Slavko Bolte

Združenje borcev NOV in VVI Kisovec-Loka je izgubilo svojega člana Slavka Boltea. Rodil se je leta 1908. Že v rani mladosti je okusil vse tegobe delavca-proletarca, saj je moral za zaslužkom v tujino. Po vrnitvi se je zaposlil v rudniku v Zagorju. Med okupacijo je bil njegov dom odprt borcem in aktivistom, tudi sam se je vključil v delo na terenu. V NOV se je aktivno vključil leta 1944 v 12. brigado. Odlikovan je bil RZN s srebrno zvezdo.

Ivan Mikuš

V Izoli smo se poslovili od borca Ivana Mikuša. Rodil se je leta 1907 v Planini pri Ajdovščini. Po poklicu je bil delavec in kot aktivist na terenu začel širiti ideje za NOG od leta 1941 je bil zvest sodelavec naših borcev. Takoj po dražgoški bitki se je na njegovem domu odigrala strašna tragedija. Obkoljenih je bilo 12 partizanov, od katerih se je rešilo samo šest. To je bilo januarja leta 1942. Okupator mu je požgal domačijo, njega in družino odgnal v pregnanstvo. Leta 1945 so se vrnili iz taborišča.

Pavel Kalan

Konec novembra lanskega leta smo se poslovili na poljanskem pokopališču od Muhovega Pavleta iz Vinharjev v Poljanski dolini. Rodil se je leta 1904. Od septembra leta 1941 je bil zvest sodelavec naših borcev. Takoj po dražgoški bitki se je na njegovem domu odigrala strašna tragedija. Obkoljenih je bilo 12 partizanov, od katerih se je rešilo samo šest. To je bilo januarja leta 1942. Okupator mu je požgal domačijo, njega in družino odgnal v pregnanstvo. Leta 1945 so se vrnili iz taborišča.

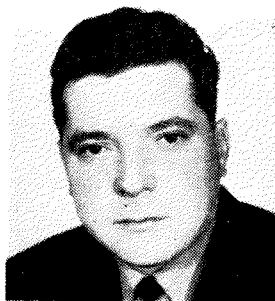
Tone Jeseničnik

Sredi lanskega poletja smo se borci in občani poslovili na pobreškem pokopališču v Mariboru od koroškega partizana Toneta Jeseničnika. Rodil se je leta 1926 v Mislinji pri Slov. Gradcu. Leta 1943 se je kot zaveden mladenič vključil v NOV na Koroškem. Bil je kurir in nato obveščevalec Šerčerjeve brigade v sestavi XIV. divizije. Za svoje marljivo delo je prejel številna odlikovanja in priznanja.

Franc Osvald

Na pokopališču v Dragi smo se poslovili od Franca Osvalda, ki se je rodil leta 1907 v Črnem potoku pri Čabru. Bil je borec NOV v udarnem bataljonu Goranskega področja od leta 1942 do konca vojne. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Stane Benedik

Mnogo prezgodaj je umrl Stane Benedik, star 45 let iz Jazbin v Poljanski dolini. Izhajal je iz zavedne partizanske družine. Organizirano so delali za OF od leta 1942 dalje. Njegov oče, brat in sestra so bili v partizanih. Kot 11-letni deček je v začetku leta 1943 igral na harmoniko na prvih partizanskih mitingih, ki jih je imela Poljanska četa. Bil je zaveden in hraber pionir. Pokopali smo ga na poljanskem pokopališču.

PRAVNA POSVETOVALNICA PRA

Civilna žrtev vojne

T. M., Suhor

Vprašanje: Brali ste v TV-15, da bo sprejet zakon o civilnih žrtvah vojne, zato vas zanima, ali je bil ta zakon že sprejet.

Odgovor: Februarja letos je bil v Beogradu podpisan zvezni družbeni dogovor, ki ureja zdravstveni in materialni položaj civilnih invalidov vojne. Slovenski republiški zakon še ni bil sprejet, bo pa verjetno v najkrajšem času.

Krivica in neenakost med borci

K. I., Kranj

Vprašanje: Ste borec NOV od oktobra 1941 in sprašujete, zakaj so izenačeni aktivni udeleženci NOV s tistimi, ki so si doma pridobili dvojno štetje na podlagi prič, ne glede na to, če so v resnici to tudi zaslužili ali ne. Postavljate vprašanje ali je pravična izenačenost starih borcev in tistih, ki imajo priznано posebno dobo za čas tik pred mejo 9. 9. 1943. Tudi pokojnine se ne razlikujejo, saj imajo zavarovanci že pri 20 letih pokojninske dobe enako višino pokojnine kot drugi borci.

Odgovor: Razen v uvodnem delu vašega dopisa, ko govorite, da čutite neenakost med borci, ter v zaključnem vprašanju, ko sprašujete, ali so vse te razlike pravične, govorite pravzaprav samo o izenačenosti borcev in postavljate vprašanje, ali je tolikšna izenačenost upravičena. S temi vprašanji ponovno odpirate stare probleme, ki so bili nekoč na neki način zadovoljivo rešeni, prav gotovo po tehtnem premisleku in z upoštevanjem vseh okoliščin. Iz vašega dopisa veje ozkost, saj je iz njega mogoče razbrati, da se zavzimate za večje razlike med borci. Ni namreč mogoče prezreti, da povsod prevladuje težnja, da bi pravice borcev čim bolj izenačili, hkrati pa borcem nudili čim več, kolikor pač omogoča stopnja našega razvoja. Ob širokih možnostih prihaja tudi do nepravilnosti, vendar v tako zanemarljivi meri, da ni razlogov, da bi se zaradi njih kdorkoli počutil prizadetega ali užaljenega.

Pravica do upokojitve

K. J., Maribor

Vprašanje: Stari ste 57 let in imate 26 let delovne dobe. Posebno dobo imate priznано v dvojnem trajanju od 1. 1. 1944 do 31. 12. 1944, od 1. 1. 1945 dalje pa v enojnem trajanju. Ker ste šibkega zdravja, bi se želeli upokojiti, zato prosite za pojasnilo, ali to lahko storite.

Odgovor: Starostno se boste lahko upokojili tedaj, ko boste dopolnili 60 let starosti, invalidsko pa lahko že prej, kar pa bo odvisno od vašega zdravstvenega stanja. Čez 3 leta se vam bo odmerila pokojnina v višini 69% osnove, to je povprečja osebnih dohodkov zadnjih 10 let.

ELITNA KONFEKCIJA

Novost

LJUBLJANA ČOPOVA 9

Obrat KONFEKCIJA, Ljubljana Trg MDB 11.

izdeluje žensko modno konfekcijo

SGP Slovenija ceste
TOZD Industrija apna Kresnice
61281 Kresnice
poštni predal: 469
žiro račun: 50-100-601-10974
telefon: 061/88-601
telegram: Slovceste Ljubljana
telex: 31493 yu sloce

Proizvodnja živega in hidriranega apna, agreeati apnenčevi
za vse vrste betonov in živo mleto apno za industrijo
gradbenega materiala

SLOVENIJA CESTE

61290 GROSUPLJE, ADAMIČEVA 36. — TELEFON: (061) 771-411 771-026

KOVINASTROJ

TOVARNA GOSTINSKE OPREME

61290 GROSUPLJE
Adamičeva 36
telefon: /061/ 771 - 411
771 - 026

IZDELUJEMO, MONTIRAMO IN PROJEKTIRAMO OPREMO ZA VSE TIPE KUHINJ,
SLAŠČIČARN, SAMOPOSTREŽNIH RESTAVRACIJ IN DRUGIH GOSTINSKIH ALI
SORODNIH OBRATOV.

IZDELUJEMO TOPLOTNE, HLAJENE, NEVTRALNE IN KOMBINIRANE ELEMENTE,
TOČILNE IN DRUGE PULTE, SAMOPOSTREŽNE IN OSTALE LINIJE

VRŠIMO RAZNE USLUGE

VSI NAŠI ELEMENTI SO IZ NAJKVALITETNEJŠE — NERJAVEČE — INOX PLOČE-
VINE

LASTNI PROJEKTIVNI BIRO

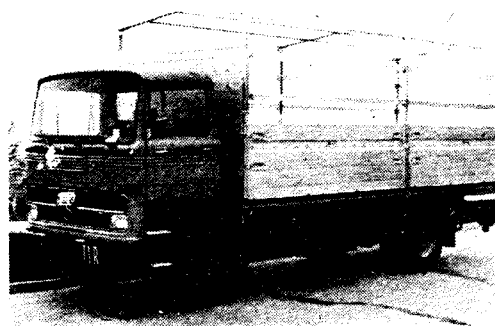
CENTRALNA SERVISNA SLUŽBA

A S
DOMŽALE
tel.: 061, 72831 JUGOSLAVIJA

AVTOSERVIS

61230 DOMŽALE

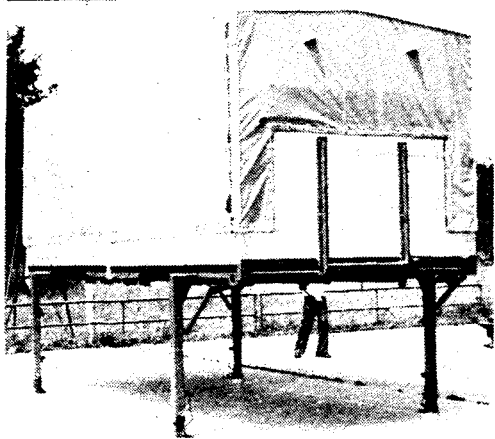
telefon: 72-831
72-829

Paletna TIR nadgradnja na vozilu MB 1113 (1213)

opravljanje servisne usluge za
vse vrste osebnih vozil
v celoti opravlja popravila
avtobusov in tovornih vozil
izdeluje po lastnem patentu
aluminijaste paletne TIR
nadgradnje (tovorni zaboji,
urgoni, menjalni kesoni) za vse
vrste vozil in prikolic

A S
DOMŽALE

**Menjalni keson — uporaben tudi kot
začasno skladišče**

A S
DOMŽALE
tel.: 061, 72831 JUGOSLAVIJA

industrija ščetk
61001 Ljubljana, trpinčeva 108
tel. n. c. 48-047, dir. 48-233
žiro račun 501-03-601-15190
p.p. 34

Proizvodnja kvalitetnih zobnih ščetk LOTOS
ter ostalih ščetk in čopičev.

EXPORT — IMPORT

Semešadike S P. O.

61234 MENGEŠ

TELEFON: DOMŽALE (061) 72-217

TELEGRAMI: SEMESADIKE
MENGEŠ

TEK. RAČ. 50120-601-30325

Produkcija gozdnih semen in gojitev vseh vrst sadik za pogozdovanje,
parke in okrasne nasade

SOZD ZDRUŽENA PODJETJA STROJEGRADNJE LJUBLJANA o.s.o.

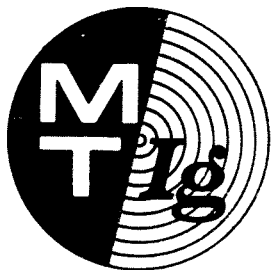
KOVINSKO IN STROJNO PODJETJE

hidrometal

MENGEŠ, GORENJSKA CESTA

Izdelava in montaža: opreme za čistilne naprave komunalnih in industrijskih odpadnih
voda, naprav za pripravo pitne in tehnoloških voda, izgradnja regionalnih vodovodov
in črpalnic.
Montaža vodovodnih instalacij ter centralnih ogrevanj.

**MIZARSTVO
in TAPETNIŠTVO Ig**

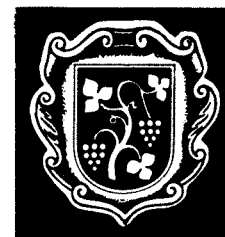
tel.: 061 76-071, pošta 61292 Ig pri Ljubljani, žel. postaja Škofljica, žiro račun 50101-601-23376
76-139,
76-093 (dir.)

S svojimi kvalitetnimi izdelki se cenjenim potrošnikom
priporočamo

VIPAVA

Temeljna organizacija Kmetijska
predelava ima dve delovni enoti –
klet in mlekarno. Z dograditvijo
je klet modernizirala svojo proizvodnjo
in povečala kapaciteto na 1.100
vagonov vina. Posodobljen način
predelave jo uvršča med moderno
opremljene tovrstne obrate. Širok
asortiman kakovostnih in vrhunskih
vin (vipavec, rebula, merlot, barbera)
veča popraševanje, ki zgovorno priča
o kvaliteti.

**Splošno kovinsko podjetje
ADDOVŠČINA**

Izdeluje:

- bolniško opremo
- investicijsko opremo

in opravlja:

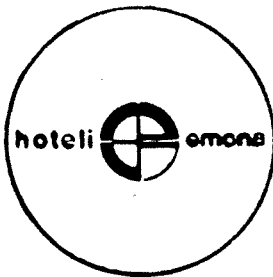
- kovinsko-kleparsko dejavnost
- razne strojne usluge

TOVARNA STROJEV | DOMŽALE | SLOVENIJA | TELEFON: DOMŽALE 72 131, 72 288 | BRZOJAV: MLINOSTROJ DOMŽALE | SDK 50120-601-30005

izdeluje:

opremo za žitne silose, pekarnice in mline ter
tovarne močnih krmil

**Zdravilišče Čateške toplice
ČATEŽ**

Zdravilišče Čateške Toplice vabi k viru zdravja in na rekreacijo. Koristno lahko združite s prijetnim: vso skrb posvetite zdravljenju, obenem pa v prijetnem okolju preživite počitnice.

Termalno vodo uporabljamo za zdravljenje revmatskih obolenj, nevroloških in nekaterih kožnih bolezni, kakor tudi za rehabilitacijo kroničnih bolezni lokomotorne aparata in rehabilitacijo po poškodbah kosti in sklepov.

21-dnevna kopalna kura je izpopolnjena z najsodobnejšimi aparati za izvajanje fizio, termo – in elektroterapije; skupinske in individualne razgibalne vaje ročna, elektro – in podvodna masaža s termalnim curkom, ionomodulator.

Uporabnost termalne vode je moto obiska vse številnejših gostov (soc. zavarovanci, člani ZVVI, ZB, samoplačniki, člani delovnih organizacij...). Razen 6 odkritih bazenov, katerih eden je uporaben tudi pozimi, razpolagamo še s pokritim bazenom in kabinami za zdravljenje s termalno vodo. Poskrbljeno je za razvedrilo gostov, ki se lahko tudi odpravijo na krajše ali daljše izlete med okoliškim zelenjem.

PREPRIČANI SMO, DA SI BOSTE RAZBREMENILI SVOJ »VSAKDAN« IN SI NABRALI NOVIH TELESNIH IN DUŠEVNIH MOČI.

Jesen leta 1943 je bila zelo deževna in hladna. Med partizani, ki smo se zadrževali v okolici Bilogore in Bačkovice, smo mnogi zboleli. Tudi midve s sestro sva odšli na bolezenski dopust k pregananim staršem v Rovišče pri Bjelovaru, kamor ustaši že pol leta niso več prihajali. Toda kljub temu sva se skrivali.

Pot v pekel

Toda 4. marca 1944 so v vas nenadoma udrli ustaši. Ujeli so sestro in mene in naju skupaj z Nikolo Holebekom ter učiteljema Tepsicem in Švarcem odpeljali v ustaško vojašnico. Zaprli so nas v klet, kamor so spuščali dim, da smo se dušili. Čez dva dni so nas premestili na policijo, kjer nas je zasliševal policijski krvnik Kukić. Med zasliševanjem so ujetnike tako pretepali, da je neki moški zaradi udarcev še isto noč umrl. Ženskam so trgali obleko in jih tepli tako dolgo, da na telesu ni bilo neudarjene kože. Mnoge zapornike so odpeljali na Vojnovi, kjer so bili usmrčeni.

Vsako sredo je prišel v zapore zdravnik, bil je Žid, ki je zapornicam pomagal tako, da jih je poslal v bolnišnico zaradi srbečice. Tam pa je bil primarij Milhofer, tudi Žid, ki je bolnike čim dalj zadržal v

Trinajst mesecev v ustaškem peklu

Edita Bizjak iz Celja pripoveduje o življenju v ustaških taboriščih v Stari Gradiški, Jasenovcu in Lepoglavi ter o svoji sestri Silviji, ki se ni več vrnila.

ši spremljevalci bali potovati ponoči, da jih ne bi napadli partizani. V skupini, ki je štela štirinajst zapornikov, sva bili ženski le sestra in jaz.

Ob prihodu v Staro Gradiško so nam pobrali vse, tudi tisto malo hrane, ki smo jo imeli. Naju s sestro je prevzela zloglasna ustašinja »pokletarka.« Jetnice, ki so bile že dalj časa v taborišču, so bile sestradane, ker so se hranile le s pošiljkami, ki so jih dobivale od doma, pa še te so jim oropali ustaši. Nadzornice v taboriščih so bile skrajno surove ženske, poleg tega pa tudi skoraj vse nepismene. To nam je koristilo, ker je bila njihova evidenca zelo pomanjkljiva. Kmalu so me

Maja 1944 se je nadzornica Maja vrnila. Izbrala je stoosemindvajset jetnic za delo v Mlaki pri Jasenovcu. Ko smo prišle v Jasenovac, so tam postrelili veliko Židov, da so nas namestili v njihove prostore. Naslednji dan so nas s čolnom po Savi prepeljali v Mlako, kjer smo okopavale koruzo, vendar smo nekatere delale to prvič. Skrivaj smo opazovale kmete, kako okopavajo in se učile. Za nami so stali ustaši s puškami in gorje jetnici, ki bi posekala koruzo. Prav tako so zagrozili, da bodo za eno pobeglo jetnico ustrelili osemindvajset drugih.

Ko smo šle h kosilu, nas je pričakal neki ustaš in vsako, ki jo je dosegel, ta

ko močno udaril, da so mnoge obležale na tleh. Za kosilo smo dobile v neslani vodi kuhano koruzno moko, imenovano »pura«, ki je takoj tudi stekla iz človeka. To nas je močno izčrpalo. Mnoge smo imele tudi močne sončne opekline. Končno so tudi ustaši spoznali, da nas bodo morali zamenjati. Ko so nas zbrali in zahtevali, naj se najbolj onemogle javijo, se ni oglasila nobena. Bale smo se namreč, da nas bodo vrnili v Staro Gradiško v roke zloglasni nadzornici Maji, ali pa nas pomorili. Zato so ustaši sami izbrali petdeset jetnic in jih poslali nazaj v taborišče. Med njimi sem bila tudi jaz, moja sestra, ki je bila mnogo bolj osla-

bela, pa se je javila sama. Vozile smo se po Savi med iznakaženimi, ožganimi in golimi trupli jetnikov ter poslušale krohot ustašev, ki so streljali v njihove napete trebuhe.

Odpeljali so nas v Lepoglavo

V taborišče Stara Gradiška smo se vrnile suhe kot okostnjaki. Maja nas je na dvorišču postavila v stroj. Vse so hotele biti v zadnji vrsti, zato so me zrinile naprej. Nadzornica je prikorakala do mene in zavpila, zakaj smo se vrnile. Odgovorila sem, da so nas pač izbrali, ker smo pri delu oslabele. Takoj naslednji dan se je odpeljala protestirat v Jasenovac.

smo končno le začele dobivati pošiljke od doma, so spet najboljše jedi pobrali ustaši, me pa smo morale sestradane trdo delati. Neka sestradana jetnica je pri pospravljanju pri ustaški družini našla zavitek prežganja, iz katerega so skuhale juho. Vendar je bilo prežganje zastrupljeno in ena izmed žensk, neka slovenska zdravnica iz Zagreba, ki so to juho jedle, je čez dva dni v hudih mukah umrla. Strah in trepet v taborišču je bila tudi kletarka, ki je nekaj jetnic celo sama umorila.

Zadnji dnevi v taborišču

Nepozaben je ostal 21. februar 1945. V taborišču je razsajal tifus, nas pa so vse, tako zdrave kot bolne, nagnali na dvorišče, kjer smo stale pet ur v mrazu. V bližini so se oglašale strojnice, nad nami pa so krožila letala. To je bil dokaz, da je fronta blizu, zato so nas namerali ustaši postreliti. Ko je streljanje prenehalo, so ustaši vdrli v naše sobe in pobrali vse, kar so našli. Nato so še nas nagnali v celice.

Čez teden dni je bila amnestija. Spustili so tiste, ki še niso bili v taborišču več kot tri mesece. Med njimi sem bila tudi jaz, ker sem se zlagala, da

Stara Gradiška – Kula – simbol trpljenja in groze

Zaporniki v taborišču Jasenovac

bolnišnici, ker jih tam med zasliševanjem niso smeli mučiti. Tudi s sestro sva prišli v bolnišnico, kjer so takoj izpraznili dve sobi. V prvo so dali strazarja, v drugi pa so naju z verigami priklenili na posteljo.

Ustaška zločinka Maja

S sestro sva bili obsojeni na smrt. Ko sva se vrnili v zapore, je prišel k nama neki ustaš in povedal, da je posredoval, da so nama smrtno obsodbo spremeniili v prisilno delo.

Dne 19. aprila 1944 so nas odpeljali v Staro Gradiško. Med potjo smo se ustavili v Zagrebu. Prezpali smo v zaporih v Petrinjski ulici, ker so se na-

druge taboriščnice opozorile, da moram na vprašanje, koliko časa sem že v taborišču, vedno trditi, da manj kot tri mesece. Kdor je bil v taborišču že dalj časa, ni imel nobenih možnosti za izpustitev, ker je o razmerah v njem preveč vedel. To pa so hoteli ustaši prikriti.

Večkrat so ustaši prihajali v sobo tudi ponoči. Izbrana žrtev se ni nikoli več vrnila. Paznice so imele lesene sekire, s katerimi so nas po mili volji teple. Najbolj pa smo se bale, da se bo vrnila zloglasna nadzornica Maja, ki je bila takrat v Jasenovcu. Jetnice, ki so jo poznale, so povedale, da je neko nadzornico, ki je bila do jetnic premalo stroga, pred vsemi zadavila z golimi rokami.

V Stari Gradiški so bile zaprte tudi matere z otroki. Nekega dne so otroke ločili od mater in jih zaprli v posebno sobo, kjer naj bi imeli več hrane kot pri materah. Samo enkrat smo jih pozneje videli na hodniku, kamor so prišli, ko je paznica pustila odprta vrata. Toda kmalu se je vrnila, jih nagnala nazaj v sobo in jo zaklenila. Toda videli smo jih le, kako so suhi in napetih trebuhov. Čez nekaj dni so jih odpeljali iz Stare Gradiške z izgovorom, da gredo v Nemčijo. Kaj se je v resnici zgodilo z njimi, ne vem.

Ob nedeljah so nam dovolili, da smo popoldne lahko bile nekaj časa na dvorišču. Na tleh so se sedele taboriščnice in prerokovale s fižolom. Ena izmed njih je držala v naročju dojenčka. Poklicala me je, da bi tudi meni napovedala usodo. Prerokovala mi je, da se bom jaz gotovo rešila tega pekla in se vrnila domov. Jaz sem se ji smejala. Nato mi pravi, da moram videti njenega otroka, da bom lahko drugim povedala, kaj so napravili z njim. Bil je okostnjak, prevlečen s tanko kožo. Telo je bilo veliko kot ob porodu, le glava je bila prevelika. Obraz je bil ostareel in razrit z gubami in otrok verjetno ni dolgo živel.

Prišla je jesen in ustaši so zaradi partizanskih napadov začeli izpraznjevati taborišče. Žide so večino pobili, druge pa so odpeljali v Jasenovac. Sestro in mene je Maja določila za delo v delavnici, vendar so sestro kljub temu odpeljali v Jasenovac. Naslednji dan so odpeljali tudi Srbe. Govorili so, da jih bodo spustili domov, vendar nismo verjeli.

Čez nekaj dni so nas odpeljali v Lepoglavo. Tam nas je sprejela nadzornica Olga, ki ni bila veliko boljša od Maje. Mesec dni so nas hranili z zelnato juho brez kruha, poleg tega pa se tri mesece nismo smele oglasiti domov, ker smo med potjo iz živinskih vagonov pozdravljale s partijskim pozdravom. Ko

še nisem tri mesece v taborišču, čeprav jih je minilo že trinajst. Po našem odhodu so ustaši v Lepoglavi še isto noč zaklali sto osemindvajset ljudi, druge pa poslali v Jasenovac. Na poti pa so zvedeli, da je to taborišče že uničeno, zato so transport takoj v vagonih pobili.

V Lepoglavi je nekemu delavcu iz tovarne sladkorja v Osijeku uspelo pobegniti. Pet dni se je skrival na strehi, od koder je videl pokop žrtev ter kot zadnji taboriščnik zapustil Lepoglavo. To mi je pripovedoval sam, ko se je na begu oglasil pri nas v Rovišču.

V Jasenovcu se je z jurišem rešilo le nekaj moških, ženske pa so ustaši zaprli v barake in zažgali.

Edita Bizjak

Ivan Jan:

1

Korenine in razvoj belogardizma in domobranstva na Gorenjskem

Že večkrat smo brali drobce o porajanju belogardizma in domobranstva na Gorenjskem, ki je bilo tudi v tej pokrajini oborožena pest proti revoluciji in narodnoosvobodilnemu gibanju. Sedaj bomo v strnjeni obliki o tem poskušali povedati nekaj več.

Središče tega gibanja je bilo v Kranju ter v njegovi severni okolici proti Cerkljam, Kamniku in Trzinu. To območje je bil tudi osrednji operativni sektor kokrškega odreda, ki je bil prvič ustanovljen junija 1942, ponovno pa avgusta 1944. Prav njegove enote ter terenske politične organizacije so imele največ opravkov z gorenjskimi belogardisti, kot so jih imenovali ljudje, oziroma z domobranci, kot so se uradno imenovali v zadnji fazi vojne.

Po dolgih letih se približujemo koncu pisanja kronike o kokrškem odredu, v kateri bo opisano tudi nastajanje gorenjskega belogardizma in domobranstva ter razkrinkano njegovo bratomorno bistvo in del bojev proti njemu.

Prvi organizatorji belogardizma so se na Gorenjskem pojavili poleti 1942. Toda na Gorenjskem jim Nemci tedaj še niso dovolili sestaviti svojih vojaških enot, poleg tega pa so borci NOB takoj udarili po njihovih vrhovih. Zaradi padanja nemške moči in splošnega razvoja vojne, pride leta 1944 tudi na Gorenjskem do ustanavljanja belogardistično-domobrantskih oziroma gestapovsko-domobrantskih postojank in nazadnje do njihovega pokrajinskega vodstva. Prva domobrantska postojanka je bila ustanovljena na desnem bregu Save 15. marca 1944 v Škofji Loki. Druga domobrantska posadka je bila sestavljena 12. aprila v Kranju, 17. maja 1944 pa tretja v Cerkljah. To je bil nevaren domači sovražnik, ki je tesno sodeloval z okupatorji. Kar ni dosegel z nasiljem, mu je v presenetljivem obsegu uspelo z zapeljevanjem ljudi, posebno še v prej začrtanem trikotniku severno od Kranja, pa tudi drugod.

V nadaljevanju bom v našem listu iz omenjene kronike objavil tri odlomke z naslednjimi naslovi: Prvi poskusi vnašanja bratomorne vojne in odločni udarci proti njenim organizatorjem (leto 1942). Pojav domobranstva in njihove prve postojanke na Gorenjskem (prva polovica leta 1944) in Ustanovitev poveljstva »Oberkreiner Selbstschutze« – gorenjske samozaščite ali gorenjskega domobranstva (druga polovica leta 1944 ter začetek leta 1945). Opombe in vire bom navedel na koncu.

Prvi poizkusi vnašanja bratomorne vojne in odločni udarci proti njenim organizatorjem

Medtem ko so na italijanskem okupiranem ozemlju v »Ljubljanski pokrajini« prve oborožene belogardistične enote nastopile že med poletno ofenzivo 1942, še prej pa takojimenovali »štajerski bataljon«, je bilo na Gorenjskem drugače. Nemci so poleti 1942 še vedno upali, da bodo Gorenjsko vendarle sami ukrotili in pripravili za priključitev k rajhu. Zato domači protirevolucionarni buržoaziji niso dajali nobenih koncesij, da bi ustanavljala samostojne slovenske vojaške oddelke, čeprav bi tudi v tej pokrajini domači veljaki radi začeli s sestavljanjem svojih belogardističnih enot. Tako je gorenjskim reakcionarnim politikom v boju proti NOG zaenkrat preostala le nizkotna vloga okupatorjevih pomočnikov – nacističnih agentov. Nemci so tako iz vrst domačih ljudi, nasprotnikov narodnoosvobodilnega gibanja sprva sestavljali le mrežo zaupnikov in nato »Gegenband«, ki jih je ljudstvo poimenovalo z raztrganci. To pa zaradi njihovega pretvarjanja in preoblačenja v slabe obleke in nošenja partizanskih oznak, s katerimi so se pri zasledovanju borcev in pripadnikov narodnoosvobodilnega gibanja predstavljali ljudem kot partizani.

Delovali so torej pod poveljstvom in po navodilih gestapa. V začetku julija 1942, natančneje 2. in 3. julija, se je v Celovcu šef civilne uprave za Koroško in Gorenjsko dr. Friedrich Rainer sestal z visokim italijanskim komisarjem Ljubljanske pokrajine Emiliem Graziolijem. Navzoč je bil tudi višji SS in policijski vodja 18. vojaškega okrožja generallajtnant SS Ervin Rösener in drugi visoki voditelji z obeh strani. Na tem sestanku so poleg načrtov o protipartizanski ofenzivi razpravljali tudi o vključevanju domače reakcije v boj proti partizanom. K temu so Nemce nagovarjali tudi Italijani. Rainer in Rösener sta tako vzpostavila stik z nekaterimi reakcionarji Gorenjske. Prve rezultate njihovega delovanja smo videli že v primeru krvavške čete.

Ti novi pomočniki okupatorja, h katerim moramo v prvi vrsti šteti Janeza Brodarja iz Hrastja, Vitka in Lojzeta Mejača iz Komende, graščaka Rada Hribarja s Strmola, dr. Vinka Bedenka iz Kranja, Antona Umnika iz Senčurja in še nekatere druge, so bili torej nov sloj sovražnikov gorenjskih partizanov in narodnoosvobodilnega gibanja, ki so jih okupatorji poleg »protiband« vključili v svoj aparat.¹¹²

Poglejmo najprej kako, kdaj in zakaj so Nemci osnovali in v boj proti narodnoosvobodilnemu gibanju uporabili »protibande« – raztrgance, kajti to je posebnost narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem, oz. Sloven- skem.

Čeprav nemškim oblastem ni preveč dišalo, da bi pri uničevanju in v boju proti partizanstvu uporabljali tudi domače ljudi, kajti s tem so kazali slabost, so postopoma odstopali od teh načrtov. To še zlasti zato, ker se »sistem civilnih zaupnikov« ni preveč obnesel. Partizani so postopoma skoraj vse »zaupnike« iztrebili.

se nadaljuje

Sto šol – sto junakov

11

Osnovna šola Jožeta Mihevca-Rudarja v Idriji

V parku pred osnovno šolo v Idriji stoji spomenik narodnemu heroju Jožetu Mihevca-Rudarju, po katerem se šola imenuje. Junak, ki naj bi bil vzor današnji mladini.

Po končani vaješki šoli se je Jože Mihevc zaposlil v rudniku Raša v Istri, kot rudar, kjer je delal tudi njegov oče, ki je bil v idrijskem rudniku odpuščen.

Novembra 1942 se je vrnil domov ter takoj vstopil v Južnoprimorski odred. Kmalu je bil premeščen v Gregorčičevo brigado, kjer je postal vodnik. Do septembra 1943, ko je bil v tej brigadi, je izvršil številne diverzantske akcije in vodil boje z italijanskimi enotami in brez lastnih žrtev povzročil sovražniku številne izgube.

Dne 10. februarja 1942 je njegovo enoto, 70 partizanov med Gornjo in Dolenjo Trebušo, napadla italijanska enota – okrog 3000 mož. Ta majhna partizanska enota je uničila veliko število sovražnikov, padla sta le dva partizana. Prav tako je s 60 borci sodeloval v boju proti 3000-glavi italijanski vojski na Kolovratu. Odbili so sedem jurišev in povzročili sovražniku velike izgube.

Po številnih akcijah, ki jih je izvedel kot komandir, je postal komandant tretjega bataljona Gradnikove brigade. V tej brigadi je bil lik neustrašenega junaka. Decembra 1943 je brigado obkolila močna nemška enota. Mihevc je šel s svojimi borci na juriš ter razbil obroč in utrl brigadi pot. V februarju 1944 je pri Glavnem štabu NOV in partizanskih odredov Slovenije končal enomesečni tečaj za oficirje ter bil takoj imenovan za komandanta Gradnikove brigade. Dva meseca kasneje je postal komandant Vojkove brigade.

Padel je v hudem boju z nemškimi enotami v avgustu 1944 na Jelovici. Osnovna šola v Idriji, ki nosi njegovo ime, je bila zgrajena 1876 leta. V 27 učilnicah se stiska okrog 900 učencev. To šolo obiskujejo učenci iz Idrije in širše okolice: Dol, Godoviča, Čekovnika, Bele in Vojskega.

Zaradi pomanjkanja prostora je na šoli dvoizmenski pouk. Prav ob stoletnici je šola precej poškodovana potres. Šola je bila med zadnjo vojno bombardirana, zato je še bolj občutila potres. Za novo šolo izdelujejo načrte, gradnja naj bi se pričela prihodnje leto. Leta 1976 so se občani idrijske občine odločili na referendumu za samoprispevek za gradnjo osnovne šole v Idriji, v kateri bo mogoč sodoben pouk in tudi celodnevna šola, kar sedaj ni mogoče.

Janez Jeram

Poizvedba

Ponovno iščemo in pozivamo, da se javijo tovariši, preživeli taboriščniki iz Stare Gradiške, Jasenovca in Lepoglave (ki še niso izpolnili vprašalnih pol) – zaradi zbiranja spominskega gradiva in za urejanje spominskega muzeja v »kuli« – Stara Gradiška.

Posebej vabimo, da bi nam poslali svoje naslove vsi, ki so vpisani v seznam preživelih Slovencev v knjigi »Taborišče smrti – Jesenovac«. To so:

1. Jakob Benko iz Postojne
2. Edo Dolinar, kraj neznan
3. Alojz Ferš iz Maribora
4. dr. Tone Pitanič, kraj neznan
5. Langerholc, župnik, kraj neznan
6. Ivan Rožman, kraj neznan
7. Bogomil Rupnik, kraj neznan
8. Anton Štof, kraj neznan
9. Jože Verlič, Ljubljana
10. Tonček Povše, kraj neznan
11. Zdravec (inž. agronomije) iz Ptuja

Podatke pošljite na naslov: Jernej Borovnik, Ipavčeva 29, p. Sentjur pri Celju, tajnik republiškega odbora taboriščnikov iz Stare Gradiške, Jasenovca in Lepoglave

Poizvedba

Prosim tovarišice in tovariše skojevce (na fotografiji!) in druge, ki so se udeležili tečaja na Rogu – od 13. decembra do 11. januarja 1944 – da se javijo s svojimi naslovi na naslov: Ivan Mlekuz-Zdenko, Ljubljana, Vodnikova 32 (telefon 558-020).

Pripravljamo jubilejno srečanje tečajnikov.

Spominski dan – naš praznik

»Nov rod zdaj tvoje setve klasje žanje,
v svobodni zemlji, ki ti grob zagrinja
in prvega med prvimi se te spominja«

(S spominske plošče Janku Premrlu-Vojku)

Vsako leto šestindvajsetega februarja praznujemo v počastitev spomina dan šole... Letos je minilo že petintrideset let, kar je bil pri Idrijski Beli, tam na Brinovem griču, 22. februarja 1943, v borbi s fašisti smrtno ranjen komandant prve primorske brigade in narodni heroj Janko Premrl-Vojko, katerega ime nosi naša šola. To je vedno zelo slaven dan! Vojkovi soborci in učiteljica nam pripovedujejo o njem. Vojko je bil velik sin svojega naroda. Bil je neustrašen borec za pravice in svobodo vseh narodov. Zelo je sovražil

fašiste in do njih je bil nepopustljiv. Svojim tovarišem je vedno govoril, da ne smejo dopustiti, da bi se na Primorskem pojavila »bela garda«. Najbolj je trpel, ko je zvedel, da se tudi Slovenci borijo proti Slovincem.

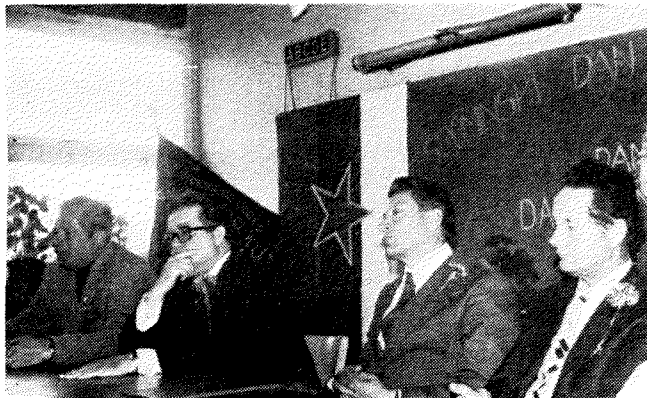
Njegovi soborci se ga spominjajo s spoštovanjem in hudo jim je, da ga ni več med njimi.

In kako smo letos praznovali naš praznik? Poleg običajnega programa smo imeli sedemindvajsetega februarja tudi dan samoupravljanja. Posebno prijetno je bilo presenečenje,

ko so na našo šolo prišli Vojkov brat Ciril Premrl in trije Vojkovi prijatelji: Ivan Renko, naš generalni konzul v Trstu, tovariš Pelicon in narodni heroj Tone Ferjančič-Zvonko. Vsi smo bili tega obiska zelo veseli, hkrati pa počaščeni. Na prsi smo jim pripeli rdeče nageljne in ravnatelj – učenec jih je pozdravil. Nato smo se pogovarjali o Janku Premrlu-Vojku. Povedali so nam veliko zanimivih stvari in slišali smo marsikaj novega o Vojkovem značaju. Brat je povedal, da je Vojka zelo zanimala narava in tudi tehnika. Tovariš Benko je

povedal, kako sta z Vojkom sama napravila radijski sprejemnik. Pogovor je trajal približno eno uro. Ob koncu smo se jih zahvalili in jim tudi povedali, kako smo ponosni, da so si vzeli čas in nas obiskali. Mislim, da bi bilo prav, če bi na naši šoli večkrat uvedli dan samoupravljanja in na našo šolo povabili čim več znamenitih oseb.

SEVERINA VOGRIČ
TOMI PELICON
Osnovna šola Janka Premrla-Vojka,
Koper

Za naš praznik, praznik osnovne šole Janka Premrla-Vojka v Kopru, so nas obiskali: Ivan Renko, generalni konzul v Trstu, tovariš Pelicon in narodni heroj Tone Ferjančič-Zvonko

Pod Veselo goro

Moj ata mi je pripovedoval dogodek iz leta 1944: Bilo je na jesen, ko je pasel krave pod Veselo goro. Star je bil komaj sedem let. Nenadoma se je začelo streljanje, ki se je slišalo od Sentruperta proti Veseli gori. V bližini je bil tudi Rugljev oče iz Brinja. Oba sta hitro legla v jarek ob potoku. Imela sta srečo, da so jima ljudje povedali o Nemcih, ki prihajajo. Rekli so jima, da je najbolje, da se hitro odpravita domov. Ta dogodek mu je ostal v spominu, saj je bil takrat v življenjski nevarnosti.

MIRI KURENT
Osnovna šola Sentrupert,
Sentrupert

Nikoli več vojne!

»Vidve si še predstavljati ne moreta, kaj nam je pomenila svoboda,« je rekel dedek

Mi mladi menda res ne moremo vedeti, koliko pomeni svoboda njim, ki so preživeli vojno. Naši partizani so se štiri leta borili zanje. In koliko jih je za vedno ostalo v naših gozdovih! Pa drugi? Nekateri so trpeli doma, mnoge so Nemci odpeljali v zloglasna taborišča smrti, kjer jih je veliko za vedno izginilo. Med tistimi, ki so se srečno vrnili iz tujine, je bil tudi Andrej Podlogar iz Hrušice, moj dedek.

Lepega dne sem se odpravila na obisk k starim

staršem na Hrušico. Dedek mi rad pripoveduje o preteklosti. Veliko sem že zvedela o njegovi zgodnji mladosti, ki jo je preživel v Ameriki, kjer se je tudi rodil. Tokrat so se njegovi spomini ustavili v drugi svetovni vojni... Marca 1943 so ga Nemci v železarni aretirali. Odpeljali so ga v gestapovske zapore na Jesenicah, od tam pa po nekaj dneh v Begunje. Obsodili so ga na štiri leta ječe zaradi sodelovanja s partizani. Najprej so ga odpeljali v Kassel, od tam pa v Zehelein, kjer je ostal do konca vojne.

Spomini se vrste. Pripoveduje, kako so jetniki že od konca leta 1944 z upanjem zrlili proti zahodu. Končno, po dolgih mesecih čakanja, so jih Amerikanci vendarle osvobodili. Nemci so zbežali že prej. Jetniki so bili še kar dolgo pod nadzorstvom, a bili so vsaj siti. Iz Hamburga, kjer je bil dedek nazadnje, so ga domov poslali šele septembra 1945.

Potem je dedek utihnil. »Vidve si še predstavljati ne moreta, kaj nam je pomenila svoboda,« je rekel dedek in z žuljavo roko

pobožal Janjo, ki mu je sedela na kolenih in z odprtimi usti poslušala njegovo zgodbo.

Ne, vojne ne sme biti več! Sprašujem se, zakaj ljudje ne morejo živeti v sožitju, ljubezni. Kaj so že pozabili grozote druge svetovne vojne? Zakaj pobijajo ljudje ljudi, ki jih sploh ne poznajo in bi mogoče postali še prijatelji?

Na ta vprašanja mi tudi dedek ni znal odgovoriti. MARTINA PODLOGAR

Osnovna šola Toneta Čufarja,
Jesenice

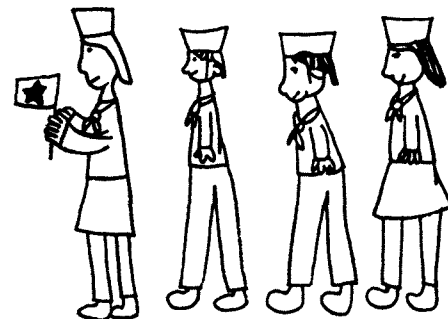
KRAMLJANJE KRAMLJANJE K

»Majhen grob na Poljani«, ki ga je napisala Jožica Mlinarič iz šestega razreda osnovne šole Janka Premrla-Vojka, in »Kurir Tinče – moj stric« izpod peresa četrtošolke Ester Vatovec, prav tako učenke pravkar imenovane šole iz Kopra, sta prispevka, na katera bi želela opozoriti predvsem iz dveh vzrokov:

Ne gre samo za zapis resničnih dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja, ki imajo na naši strani še vedno posebne pozornosti vredno mesto! Jožica in Ester sta v njih spregovorili tudi o trinajstletnem Tinčetu in desetletnem Lazarju, ki sta, čeprav še prav zaživela nista, padla v boju za svobodo... In drugi? Draga Ester! Praviš, da je Tinče tvoj stric. Ali res ne moreš dobiti njegove fotografije? Zakaj nisi zapisala njegovega priimka? In, draga Jožica! Zapisala si, da je Lazar pokopan na pokopališču v Marjeti. Je to Marjeta na Dravskem polju? Bi se lahko pozanimala (pridno bom čakala), kako se je pisal in če je ohranjena še kakšna njegova fotografija?

TV-15 za mladino je, da ne bi pozabili, vendarle predvsem dokument, iz katerega črpajo dragocene podatke tudi zgodovinarji!

Iz osnovne šole Miloša Ledineka iz Črne na Koroškem so poslali glasilo »stezice« in od tam smo si sposodili tudi risbico Gabi Smetinger, učenke prvega razreda:

Še opravičilo mladim časnikarjem iz Mirna pri Novi Gorici, predvsem tovarišici Vidi Blažko: »brstje« objavljamo v današnji številki in ne v prejšnji, kot je bilo zapisano v kramljanju, in sporočilo našim bralcem: Jelka Bezjakova iz Rance pri Pesnici se je pridružila več kot dvajsetim mladim iz jeseniške osnovne šole in postala naročnica našega borčevskega časnika.

Slednjega pa smo, v to vas verjetno ne bo težko prepričati, iskreno veseli.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE K

Vojaki v Pridvoru

... prišli so, da pomagajo vaščanom pri kopanju jarkov za vodovod

Pred nekaj tedni so prišli v Pridvor vojaki. Bilo jih je mnogo. Vsi otroci in krajani so jih bili veseli. Priredili smo proslavo. Vojaki so bili od dela zelo utrujeni in so šli kmalu spat. Spali in jedli so v združenem domu v Pridvoru in Marezigah. Vojaki so namreč prišli v Pridvor zato, da pomagajo vaščanom pri kopanju jarkov za vodovod. Ko sem bil v šoli, sem vsako prsto minuto izkoristil, da sem stekel k njim. Skoraj z vsemi sem se spoznal. Vojaki so bili iz vseh naših republik. Najbolj sem se spoprijatelžil z vojakom Milanom iz Makedonije. Milan mi je povedal, da so vaščani Pridvora zelo prijazni. Pogovarjala bi se še več, vendar se nisva kar najbolje sporazumevala. Pa se zato nisva imela nič manj rada.

Spominjam se, da so prišli vojaki pred dvema letoma kopati jarke tudi v Pobege. Ker še nisem hodil v šolo, sem bil z njimi skoraj vse dni. Ker je bilo zelo vroče, sem jim nosil »radensko« in limono. Za vse njihovo dobro delo so jim bili vaščani hvaležni! Ob slovesu smo jih z veseljem pozdravljali. In nič drugače ni bilo letos.

Za konec: Želimo si še veliko srečanj z našimi vojaki!

GORAN TURK
Osnovna šola Pridvor
Pridvor

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI P

Ni bilo časa počasi živeti

V jerbas bi nosil sadež za sadežem, leto za letom; prostora bo manj od plodnih let. Oklestil bom veje, a drevesa niti premaknil ne bom. Kako torej in od kod?

Štirinajstega novembra v letu 1918 je bilo. Dan pred tem se je vrnil z Gorice; bil je pri narodni straži. Razkoračen je stal na pragu domače hiše v Križah pri Trzinu, kot bi se hotel naučiti svobodnega sonca. Pa je 'prižaljal' po cesti s hlodi naložen voz. »Vi tukaj postopate,« je rekel voznik, »na Ljubelju so pa Nemci!« Zasukal se je Lojze na petah kot pravi lajtnant in je šel na 'stacijsko' poveljstvo. Za skupino mož je prosil, rekoč, da bo z njimi pregnal oholeže na Ljubelju... Tako neka-ko se je začel njegov boj za severno Slovenijo – od Ljubelja do Borovelj pa vse do dravskih mostov.

Leto za letom, dvainosemdeset, in potem prideš do tja, kjer se je začela mladost. Spomniš se, kako si se že v ljudski šoli pretepal zaradi nacionalnih občutkov, pomisliš na obdobje vojnega absolutizma. Izzivalno, nacionalistično in gosposko obnašanje avstrofilskega zbora je lahko v poštenem človeku netilo samo odpor. Presneto, kaj bi govoril o teh rečeh; veliko tega je zapisal v knjigah: Slovenci in jugoslovanska skupnost, Koroško vprašanje, Boj za severno slovensko mejo 1918–1919. Tudi nekaj o mladosti je napisano v njih. Oče je bil čevljarški mojster, mati pa mu je umrla, ko je imel bora tri leta. Lojzek je veliko bral, pisal v dijaški list 'Domače vaje' in celo nekaj pesmi je zagal. Že v mladosti, še posebno v gimnaziji, je počel najrazličnejše stvari, le za duhovnika nj hotel študirati. Stara mati pa si je to tako vroče želela.

Politika? Začelo se je v avstrijski vojski, zažarelo na frontah v času prve svetovne vojne in zaplamtelo... Med vojaštvom je jel odkrito govoriti o 'jugoslovanski državi'. Ne-koč, na predavanju, je celo vzkliknil: 'Jugoslavija ali smrt – svoboda ali grob!' Zgodilo se je to v maju leta 1918, ko je prišel domov na dopust. Nak, so rekli gospodje častniki!

Lojzeta Ude so v začetku avgusta postavili pred vojaško sodišče 44. strelske divizije v Furlaniji. Toda, preden je prišlo do glavne obravnave, je bilo konec vojne.

Ti, šment, včasih se človek ne spomni nobenega imena, kaj šele datuma. Pa se vprašaj, če si prehitro živel. Lojze Ude je leta 1929 diplomiral na ljubljanski pravni fakulteti. V tistem obdobju je napisal mnogo člankov in razprav. Pisal je o klerikalizmu, o vprašanjih kaj je narod, o kulturnem boju... Po opravljenem odvetniškem izpitu je začel službovati v St. Lenartu v Slovenskih goricah. Že tam je bilo dogodkov za celo življenje. Pridružil se je delavsko-kmečkemu gibanju in je bil član akcijskega odbora. In tako vse do leta 1941.

Preveč je bilo vroče, da ne bi zavrelo. V zadnjem trenutku mu je uspelo z družino zbežati v Trzin in kmalu za tem v Ljubljano. Vse življenje je hodil po točno začrtanih poteh in te tudi v tistih trenutkih niso mogle voditi drugam kakor v Osvobodilno fronto. Ker je prišel s Štarske, ga v Ljubljani okupatorski režim ni poznal. Pri njem so se kmalu našli aktivisti, za nekaj časa tudi tovariš Kidrič. Malo sem jih poznal, ki bi bili tako predani delu, kot je bil on, pravi Lojze Ude. V jutranjem mraku je odšel in se v večernem vračal. Govorilo se v tistih časih seveda ni veliko, pa se je zato sleherni pogovor vtisnil globoko v spomin. V tistem obdobju je pisal tovariš Lojze najrazličnejša poročila, naslovljena na izvršni odbor Osvobodilne fronte, imel pa je tudi druge naloge. Da, da, tudi pokritiziral sem to in ono, poudari. »Bil sem, recimo, proti likvidacijam – atentatom. Pogosto so nam takšne akcije tudi škodovale.«

Septembra leta 1943 so ga poslali na osvobodeno ozemlje. Oktobra se je v Metliki udeležil prvega kongresa pravnikov. Na njem je govoril o aktualnih poglavjih iz mednarodnega prava. Po nemški ofenzivi, ki jo je preživel v Cankarjevi brigadi, je bil (januarja 1944) imenovan za člana kolegija znanstvenega inštituta, septembra pa za predsednika verske komisije. V na-

stopnem predavanju je med drugim poudaril, da so komunisti ateisti, ki pa bodo kot državniki zagotovili svobodo veroizpovedi. Na predavanje so bili povabljeni tudi belokranjski duhovniki.

Svobodo je dočakal kot vršilec dolžnosti direktorja znanstvenega inštituta, kjer je tudi organiziral oddelek za mejna vprašanja. Zdaj pa se je začela nova vojna, vojna v miru; spopad s porušenim, izničnim... Nikoli ni pomislil, da bi se pritoževal nad življenjem, v katerem je lahko delal, nad življenjem, v katerem je bilo delo smisel in prosti čas, obveznost in nagrada. V takem življenju ima človek neskončno veliko možnosti za srečo. Pač, v planine je hodil. Menda ni gorskega vrha v Sloveniji, kjer bi ne bil. Lepo je v planinah, pravi. Pravzaprav je lepo povsod, kjer ne čutiš pohlepa po materialnih dobrinah. Mar ni to nekaj, kar ni mogoče združiti s pojmom socializma, se zamisli! Socializem pomeni zavzetost za človeka, pomeni medsebojno pomoč... Ali kaj manjka v morali naše socialistične družbe? Vsa ta skrb za gospodarski napredek človeka, za njegov osebni standard, vse to pušča preveč ob strani kulturna in moralna vprašanja. In potem se pojavi cerkev, s svojim poudarkom moralnih vrednot, poskuša prevzemati nekatere naše položaje. Odgovornih nalog v naši socialistični družbi ne bo zmanjkalo, še bo potreben boj, boj za uresničitev, dokončno uresničitev naših idej...

Lojze Ude? Nenavsezadnje je upokojen. Do zadnjega dne bi imel veliko dela že s tem, da bi preštel vse najkoristnejše, kar je storil zase in družbo (predvsem). Lojze Ude je med tistimi, ki puščalistanje po albumu spominov tistim, ki bodo prišli za njim. Veliko mu da opraviti Zveza prostovoljcev borcev za severno mejo, katere predsednik je. Med članstvom je povprečna starost nekaj nad osemdeset let; med njimi pa je še vedno nekaj 'Udetov', ki prevzemajo delovne naloge in ki se letos pripravljajo na 60-letnico boja za severno mejo. In če jih je med 1400 le nekaj, je to veliko.

Silvo Teršek

Marksizem in še kaj

Neka profesorica se je zaposlila v manjšem slavonskem mestu in predava v srednješolskem centru. Naknadno je končala tudi dopolnilni študij za predavateljico osnov marksizma ter teorije in prakse samoupravnega socializma. In ne skriva nezadovoljstva! Predvsem, papir o končanem dopolnilnem študiju ni niti za dinar povečal njenega osebnega dohodka. Drugo, ta šolska reforma je napravila vidno napako, ker petnajstletniki niso toliko zreli, da bi razumeli, kaj jim govori, na primer, o Marksovem pojmovanju ideologije in dojemanju družbene zavesti, o marksističnem razumevanju narave, o participaciji in samoupravljanju, o revizionizmu in reformizmu in podobno. Za to ima »močne« dokaze in v nekaterih njenih razredih je tudi 60 do 70% otrok dobilo ob polletju slabo oceno. A kaj bi drugega, ko pa ničesar ne znajo, se ne uče.

Tu je polno na glavo postavljenih stvari, a primer prav gotovo v naših šolah ni osamljen. Marksistično vsebino pouka je treba otrokom približati na zanimiv način, predavati je treba v razumljivem besednjaku, poiskati primere v njihovih osebnih izkušnjah, spretno je treba uporabljati njihovo predznanje – seveda mora predavatelj razumeti to, kar predava, razumevanje pa si mora pridobiti na primerih iz življenja, ne samo iz knjig.

Mnogi vendarle, kot tudi profesorica, o kateri gre beseda, trdijo, da tako ne gre in da tako tudi ne žele delati, ker bi s tem razvrednotili predmet in stroko.

Napak je tudi to, če se misli, da je slaba ocena vedno merilo neuspeha učenca... In drugo, nikakršen papir o strokovni izobrazbi za določeno delo ne more sam po sebi povečati osebnega dohodka. To bi zdaj, ko uresničujemo zakon o združenem delu, moralo biti vsakomur jasno. Če takšni predavatelji vzgajajo prihodnje samoupravljalce, kakšni neki bodo ti samoupravljalci.

VJESNIK – 18. marca 1978

To so Kidričeve besede

»Samim slovenskim partizanom pa mora biti njihov ognjeni krst pobuda za nova junaška dejanja. Biti slovenski partizan – to pomeni biti najodločnejši bojevnik za osvoboditev in združitev slovenskega naroda. Biti slovenski partizan – to pomeni prezirati smrt, premagovati vse težave, junaško prenesti vse muke – stalno in neomahljivo napadati in uničevati sovražnika ter vse, kar mu koristi. Biti slovenski partizan – to pomeni biti heroj osvobodilnega boja.« To so Kidričeve besede, objavljene brez podpisa v Slovenskem poročevalcu 11. julija 1941.

SOBOTNA PRILOGA DELA – 25. marca 1978

Ob Titu odkrivamo sebe

Iz Trebčinega rudnika Stari trg pri Kosovski Mitrovici so danes ponesli na pot po Jugoslaviji stafetno palico s pozdravi in s čestitkami, ki jih mladina in delovni ljudje, narodi in narodnosti jugoslovanske samoupravne socialistične skupnosti pošiljajo ljubljenu tovarišu Titu za šestinsedemdeseti rojstni dan; ob tej priložnosti je predsednik pokrajinskega komiteja ZK Kosovo Mahmut Bakali, dejal:

»Ves naš revolucionarni boj za socialno in narodno osvoboditev je nenehno in neločljivo povezan s Titom. V Titu smo prepoznali sebe, ker smo z njim uresničili stoletno željo po svobodi, z njim smo to, kar smo, kar živimo in za kar si prizadevamo. Zato je vsak njegov rojstni dan naš resnično največji praznik, praznik mladosti, vitalnosti naše revolucije, našega socialističnega samoupravnega razvoja. Mladost in ustvarjalnost naše revolucije in socialističnega samoupravljanja, ki sta delo tovariša Tita, sta bili najbolj preizkušeni v praksi in sta obrodili sadove tudi tukaj, v naši pokrajini, ki je bila popolnoma zaostala, obremenjena s socialnimi navzkrižji in nacionalnim zatiranjem, a je v sorazmerno kratkem obdobju socialističnega razvoja dosegla velikanske uspehe v svoji celotni preobrazbi.«

DELO – 27. marca 1978

Izmišljeni bojevniki

Kadar se nekdo predstavlja takšnega, kakršen ni, pravimo, da se kiti s tujim perjem. To bi lahko rekli tudi za več kot 10.000 ljudi, ki so poskušali uveljaviti status borca, pa v vojni niso niti začutili vonj smodnika. Po podatkih, ki jih je bilo slišati na eni izmed sej zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, je borčevska organizacija preplavljena z zahtevami za pridobitev statusa udeleženca narodnoosvobodilne vojske. Namen družbe, da nihče, ki je sodeloval v narodnoosvobodilnem boju, ne ostane brez možnosti uveljavljanja svojih pravic, so mnogi poskušali zlorabiti. Le tako si lahko razlagamo, da so med 60.000 najnovejšimi zahtevami tudi takšni, ki so si svoje vojne podvige enostavno izmislili. Stevila tistih, ki so svoje zahteve pisali s precej domišljije, ne gre zanemarjati: odbili so kar 10.000 prošenj, kar še ni končna številka, saj vseh zahtev še niso proučili. Prav gotovo se jim bodo pridružile še mnoge.

CETVRTI JUL – 16. marca 1978